

**KUKA MEISTÄ ON OIKEUTETTU HEITTÄMÄÄN ENSIMMÄISEN
KIVEN?**

Moniammatillisuus kulttuurisena ilmiönä A -klinikkasäätiöllä

Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden laitos
Kasvatustieteen maisterin tutkinto
Pro gradu -tutkielma
Maaliskuu 2008
Sami Metsäranta

Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden laitos
METSÄRANTA, SAMI: Kuka meistä on oikeutettu heittämään ensimmäisen kiven? Moniammatillisuus kulttuurisena ilmiönä A -klinikkasäätiöllä
Pro gradu -tutkielma, 78 s., 10 liitesivua
Aikuiskasvatus
Maaliskuu 2008

TIIVISTELMÄ

Tutkielma käsittelee A -klinikkasäätiön moniammatillisuutta kulttuurisena ilmiönä. Tutkielman aineisto koostuu sähköpostin avulla toteutetuista kirjallisista tutkimuskeskusteluista, tutkimuskeskustelujen suullisista loppuhaastatteluista ja A -klinikoille suunnatusta määrällisestä kyselytutkimuksesta. Lisäksi tutkielman aineistona käytetään A -klinikkasäätiön WWW -sivuja, sen historiikkia ja Tiimi -lehteä. Tutkielman tutkimustehtävänä on tarkastella, mitä on A -klinikkasäätiön moniammatillisuuden ytimessä ja sen reunalla.

Tutkielman teoreettinen viitekehys on sosiaalinen konstruktivismi ja se sisältää kolme itsenäistä analyysia ja niiden pohdintaa A -klinikkasäätiön moniammatillisuudesta. Analyysien teoreettisena viitekehysenä on käytetty kulttuurisemiotiikkaa, jossa moniammatillisuus ymmärretään osaksi A -klinikkasäätiön sosiaalista perintöä, jonka merkitys tai tarkoitus muuttaa alati muotoaan moniammatillisuuden kannalta merkityksellisen ja vähämerkityksellisen välisessä dialogissa.

Tutkielman analyysien lopputulosten pohjalta voidaan todeta, että A -klinikkasäätiön moniammatillisuuden ytimessä on tiimityö -menetelmä, asiakas ja heidän hoitoonsa keskittynyt asiantuntija ja ryhmien integraatiolle perustuva moniammatillisuus. Moniammatillisuuden A -klinikkasäätiöllä siis ajatellaan olevan asiakaskeskeistä tiimityötä, jossa asiakkaiden hoitoon keskittyneet asiantuntijaryhmät pyrkivät sivistymällä ja omia ajattelutapojaan muuttamalla tulemaan suvaitsevaisemmiksi muita asiantuntijaryhmiä kohtaan.

Moniammatillisuuden ydin peittää näennäisesti sen reunalla olevan moniammatillisuuden, jossa analyysien lopputulosten pohjalta voidaan todeta olevan päihdetyön moniammatillistumisprosessi, kokemusten kautta määrittyvä avoin asiantuntijuus ja yksilöiden marginalisaatiolle perustuva moniammatillisuus. Moniammatillisuuden toisinajattelussa ja -kokemisessa on A -klinikkasäätiöllä siis kysymys korostuksesta, jossa moniammatillisuus on asiantuntijoiden osaamiseen liittyvä pitkän aikavälin tasa-arvoprosessi, jossa asiantuntija ei sulje pois oman asiantuntijuuden määrittelystään mitään kokemusta tai kommunikaatiota, vaikka hän silloin voi joutua elämään kaiken kattavan moneuden keskellä yksin.

Avainsanat: moniammatillisuus, päihdetyön moniammatillistuminen, tiimityö, asiantuntija, avoin asiantuntija, integraatio, marginalisaatio.

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	4
2	TIIMITYÖ JA PÄIHDETYÖN MONIAMMATILLISTUMINEN	7
2.1	MONIAMMATILLISUUS TIIMITYÖNÄ	8
2.2	PÄIHDETYÖN MONIAMMATILLISTUMINEN	10
2.3	PÄIHDETYÖN IMU	15
3	ASIAKKAAT JA HEIDÄN ASIANTUNTIJANSA	20
3.1	MONIAMMATILLINEN TIIMITYÖ HOIDON SUUNNITTELUNA	22
3.2	EKLEKTISMI	24
3.3	ASiantuntijuuden vapautuminen	31
4	MONIAMMATILLISUUTTA YKSIN JA YHDESSÄ	36
4.1	INTEGRAATIO	41
4.2	MARGINALISAATIO	43
4.3	MONIAMMATILLISUUDEN PROBLEMATISOINTI	49
5	ANALYYSIEN YHTEENVETO JA TUTKIELMAN JÄLKIKIRJOITUS	54
5.1	TUTKIELMAN ANALYYSIEN YHTEENVETO.....	55
5.2	KUKA MEISTÄ ON OIKEUTETTU HEITTÄMÄÄN ENSIMMÄISEN KIVEN?	58
6	DIALOGINEN TUTKIELMA, JOSSA EI PUHUTA SANAAKAAN DIALOGISTA	60
6.1	MONIAMMATILLISUUSTUTKIMUKSEN KOKONAISUUS JA SEN KULKU	61
6.2	LAADULLISEN TUTKIMUSAINEISTON KERUU.....	64
6.3	TUTKIELMAN AINEISTOANALYYSI.....	68
6.4	TUTKIELMAN IHMIS- JA TIETOKÄSITYS	72
6.5	TUTKIELMAN TEKOON LIITTYVIEN VALINTOJEN KRIITTINEN POHDINTA	74
	LÄHTEET	77
	LIITTEET	83

1 Johdanto

Tässä tutkielmassa puhutaan paljon asiantuntijoista ja asiantuntijuudesta. Asiantuntija -käsite on sinulle varmastikin tuttu ja tiedät koko joukon ihmisiä, jotka ovat mielestäsi asiantuntijoita. Tämän tutkielman lähtökohtana on sanoa, että sinä olet myös asiantuntija. Samoin työkaverisi, asiakkaat ja heidän omaisensa ovat asiantuntijoita. Toisin sanoen sinä et ole pelkästään päihdetyöntekijä, sairaanhoitaja, ohjaaja, johtaja ja niin edelleen, vaan sinä olet myös jonkun asian tuntija eli asiantuntija. Tässä tutkielmassa asiantuntijuus ymmärretään siis yksinkertaisesti siten, että asiantuntijaksi voidaan määrittellä kuka tahansa yksilö, joka osoittaa, että hänellä on tietyn tyyppistä tietoa ja erityistä taitoa. Tähän määrittelyyn osallistuvat tietysti sinun lisäksi koko joukko muita asiantuntijoita, joiden näkemykset sinun asiantuntijuudestasi, osaamisestasi tai edustamastasi alasta voivat olla hyvinkin toisistaan poikkeavia. Tämän vuoksi tämä tutkielman aiheena ei olekaan pelkästään asiantuntijuus vaan myös moniammatillisuus, jossa tätä sinun asiantuntijuuden määrittelyä esimerkiksi tehdään.

Tämä tutkielma on osa A -klinikkasäätiöllä vuonna 2007 toteutettua moniammatillisuustutkimusta. Tämän tutkimuksen tavoitteet olivat kaksitahoiset. Yhtäältä tutkimuksen tavoitteena oli selvittää moniammatillisten tiimien johtamista A -klinikkasäätiöllä ja toisaalta tutkia sitä, mitä kutsutaan "moniammatillisuudeksi" asiantuntijoiden toimesta. Tämä tutkielma on kiinnittynyt jälkimmäiseen tutkimustavoitteeseen, joten sen ääneen lausuttuna lähtökohtana ei siis ollut tarkastella tutkimusaineistoa moniammatillisuuteen liittyvän teorian näkökulmasta tai luoda aineistosta yksi-

selitteistä määritelmää moniammatillisuudesta, koska tutkielmani sosio-konstruktivistinen viitekehyksen ja käyttämäni analyysin lähtökohtana oli enemmän moniäänisyys kuin asioiden puhki selittäminen.

Moniammatillisuus ilmiönä tämän tutkielman yhteydessä tarkoittaa siis laajaa joukkoa aineistoa, joka kostuu pääasiassa sähköpostin avulla toteutetuista kirjallisista tutkimuskeskusteluista, tutkimuskeskustelujen suullisista loppuhaastatteluista, A -klinikoille tehdyn määrällisen kysely-tutkimuksen tuloksista, A -klinikkasäätiön WWW -sivuista, sen historiikista ja Tiimi -lehestä. Tätä tutkimusaineistoa on analysoitu seuraavien kysymysten pohjalta:

- 1) Mitä on moniammatillisuuden ytimessä?
- 2) Mitä on moniammatillisuuden reunalla?

Keskeinen metodologinen oletus näiden tutkimuskysymysten taustalla on, että A -klinikkasäätiön moniammatillisuus muodostaa ainakin kaksiosaisen kokonaisuuden, jonka ymmärtäminen vaatii sekä sen osien (ytimen ja reunan) että niiden välisten suhteiden tutkimista. Koska tässä tutkielmassa keskitytään pääasiassa moniammatillisuuden osiin, jää siis A -klinikkasäätiön moniammatillisuuden kokonaisuuden hahmottaminen sinun ja muiden säätiöläisten varaan. Toivon kuitenkin, että tästä tutkielmasta on apua tässä hahmottamisessa.

Tutkielman perusrakenteen muodostaa kolme itsenäistä analyysia. Luvuissa 2 ja 3 on analyysin lähtökohtana tutkimusaineisto, kun luvussa 4 analyysin lähtökohtana on teoria, jota käytin Kouvolan A -klinikkatoimesta tekemäni proseminaaritutkielmani yhteydessä keväällä 2006. Jokaisen analyysin lopputuloksena on A -klinikkasäätiön moniammatillisuudesta

löydetty ydin tai ydinajatus, joka näennäisesti peittää sen reunalla tai moniammatillisuuden "valtavirran" ulkopuolella olevan toisenlaisen moniammatillisuuden.

Säilyttääkseni analyysien itsenäisyyden ja näkökulmaisuuksien olen sijoittanut kaikkien analyysien loppuun kolmannen osion, jossa pohdin tulevaisuuden näkökulmasta jokaisen analyysin lopputulosta erikseen. Näissä pohdinnoissa pyrin myös löytämään omasta näkökulmasta käsin moniammatillisuuden ytimen ja reunan välisen suhteen, jotta omat käsitykseni moniammatillisuudesta tulisivat esiin ja niitä tarvittaessa voitaisiin myös kyseenalaistaa.

Tämä tutkielma ei siis sisällä – totutusta poiketen – analyysien lopputulosten yhtä yhteistä pohdintaa, koska se olisi mielestäni saattanut häivyttää analyysien näkökulmaisuuksien ja koko tutkielman moniäänisyyden. Tästä syystä luvussa 5 on analyysien lopputulosten yhteenvedon lisäksi pohdinnan sijaan tutkielman jälkikirjoitus koskien koko moniammatillisuustutkimusta. Luvussa 6 esittelen tutkielman metodologiaa pääasiassa sen aineistonkeruumenetelmien ja kulttuurisemiotiikkaan perustuvan analyysin näkökulmasta.

2 Tiimityö ja päihdetyön moniammatillistuminen

Kun A -klinikasäätiöllä toteutetun moniammatillisuustutkimuksen loppuhaastatteluihin osallistuneilta 16 informantilta kysyttiin, onko moniammatillisuus arvo, menetelmä, molemmat tai jotain muuta, niin puolet heistä vastasi tähän kysymykseen, että moniammatillisuus on sekä arvo että menetelmä. Toisen puoliskon mielestä taas moniammatillisuus oli menetelmä, rutiini, asetelma tai markkinointiväline.

Tämä haastateltavien moniammatillisuuden olemukseen liittyvä ontologinen pohdiskelu nosti mielestäni melkein kaikkien informanttien osalta esiin myös sen, että moniammatillisuus on sekä käsitteenä että elämaailman ilmiönä yhtä aikaa sekä elävä että epämääräinen. Elävällä tarkoitan tässä yhteydessä sitä, että ilmiönä moniammatillisuus tuntui olevan osa haastateltavien arkityötä ja sen merkityksestä heille itselleen tuntui olevan helppo puhua, mikä mielestäni näkyi elävänä kerrontana koko aineistonkeruuprosessin aikana. Samanaikaisesti kuitenkin moniammatillisuuden määrityksiä hylkivä olemus tuotti sekä teorian että elämaailman näkökulmasta pohdintaa moniammatillisuuden perimmäisestä luonteesta ja merkityksestä arkityössä. Tällaisesta pohdinnasta esimerkkinä seuraava katkelma tutkimusaineistosta:

Nyt en sittenkään tällä hetkellä tiedä olenko tehnyt oikein ja mitä sitten on moniammatillinen tiimityö? Työtä pitäisi tehdä niin, että jokaisen oma ammatillinen osaaminen tulisi mahdollisimman hyvin yhteiseen päätöksentekoon ja asiakkaiden hyväksi. Tähän olen

pyrkinyt ja olen luullut, että olen vuosien varrella jo jotain oppinutkin.
Nyt en enää tiedä. (10)

Juuri tämä moniammatillisen työn tekemisen moniäänisyys ja kysymykset siitä, mistä moniammatillisuudessa on kyse, asettivat minut tutkijana viimeistään loppuhaastattelujen jälkeen tilanteeseen, jossa jouduin analysoimaan sitä, mitä me ajattelemme moniammatillisuuden olevan.

2.1 Moniammatillisuus tiimityönä

Osa haastateltavista, jotka määrittivät moniammatillisuuden sekä arvoksi että menetelmäksi totesivat lisäksi, että vaikka moniammatillisuus on näitä molempia he toivoisivat, että se olisi enemmän menetelmä. Tämä toivomus moniammatillisuuden menetelmällisestä olemuksesta nosti mielestäni informanttien osalta esiin kaksi moniammatillisuuteen liittyvää määrittelyluokkaa: 1) moniammatillisuus on menetelmä 2) moniammatillisuus on sekä menetelmä että arvo.

Kun moniammatillisuutta tarkastelee sen menetelmällisestä näkökulmasta, niin mielestäni siinä korostui tiimityö. Toisin sanoen moniammatillisuus nähtiin tiimityön synonyyminä, josta esimerkkinä seuraavat katkelmat tutkimusaineistosta:

Kysymyksiin [moniammatillisuustutkimuksen kyselylomakkeessa] oli välillä vaikea vastata, koska eri tilanteissa tiimimme toiminta on sujuvaa ja toisissa taas tökkii. Tiimityöskentelyyn vaikuttaa myös yhden jäsenen erilainen näkemys 'tiimityöskentelystä'. (K37)

Tiimityön koulutus osaksi PÄTYÄ. Oppia muilta organisaatioilta, joissa tehdään moniammatillista tiimityötä (kunt.säätiö). Tiimityön pohjana hyvä ammatillinen identiteetti. (K40)

Edellisissä esimerkeissä on mielestäni merkille pantavaa se, että niissä moniammatillisuus on moniammatillista tiimityötä, joka on toimivaa, jos tiimityö sujuu. Toimiva tiimi on siis yhtä kuin moniammatillisuus. Viimeisessä esimerkissä on lisäksi keskeistä se, että se osaltaan kuvaa niitä lausuntoja, joissa moniammatillisuuden menetelmällisyys tuli esiin sen ”koulutuksellisuutena”. Näissä moniammatillisen tiimityön koulutuksellisuutta korostavissa lausunnoissa karkeasti ottaen oli mielestäni kysymys siitä, että moniammatillisuus on tiimityömenetelmä, joka voidaan siirtää koulutuksen avulla ihmiseltä toiselle.

Yksi selitys tiimityön ja moniammatillisuuden tiiviiseen yhteisloon ja moniammatillisuuden siirrettävyyteen on varmaankin siinä, että moniammatillisuutta käsittelevässä kirjallisuudessa moniammatillisuus liitetään usein tiimityön käsitteeseen (Isoherranen 2005, 105–132; Karila & Nummenmaa 2001, 3; Øvretveit 1995). A -klinikkasäätiön osalta tämä moniammatillisuuden ja tiimityön liitos näkyy myös sen historiassa siten, että kun ”Helsingin kokeiluklinikka aloitti toimintansa tammikuussa 1954. – – [edellä mainitulla] A -klinikalla pyrittiin soveltamaan amerikkalaisten esikuvien mukaista ’teamworkin’ eli eri ammattialojen työntekijöiden kiinteän yhteistyön periaatteita.” (Ahonen 2005, 51.)

Edellisiin sekä kirjallisuudesta että tutkimusaineistosta poimittujen esimerkkien pohjalta voidaan mielestäni siis todeta, että A -klinikkasäätiön moniammatillisuuden ytimessä on tiimityö. Moniammatillisuustutkimusta

aloittaessani oli omassa esiyymmärryksessäni moniammatillisuudella ja tiimityöllä paljon yhteistä. Kuitenkin prosessin edetessä, aloin enemmän pohtia myös sitä, että miksi ylipäänsä tutkia "moniammatillisuutta", kun oikeasti tässä ollaan tutkimassa "tiimityötä"? Tai, miksi sotkea tiimityö -käsitteeseen moniammatillisuus -käsite, kun se itsessään jo sisältää mielestäni moniammatillisuuteen liittyvän oletuksen? Koska kuitenkin tein yhdessä Timo Väisäsen kanssa "moniammatillisuustutkimusta" A -klinikkasäätiöllä, enkä "tiimityötutkimusta", oli mielestäni tärkeää ajatella, että vaikka moniammatillisuuden ytimessä on tiimityö -menetelmä, niin se saattaa myös sisältää piirteitä, joiden löytäminen vaatisi katsomista ensi silmäyksen lisäksi. Tästä lähtökohdasta aloin jossain tutkimusprosessini vaiheessa pohtimaan sitä, mitä on sellainen moniammatillisuus, joka on sekä menetelmä että arvo? Tai ehkä paremminkin, mikä on se arvo tai mitkä ovat ne arvot, jotka ovat tiimityön taustalla?

2.2 Päihdetyön moniammatillistuminen

Idean tiimityön ja moniammatillisuuden arvojen erottamisesta toisistaan minulle antoi Klaus Weckrothin (1994, 35) Minä ja se toinen -teos, jossa hän toteaa tekemisen ja kokonaisuusretoriikan suhteesta seuraavaa:

Kokonaisuusretoriikka on yksi hyvä (ehkä välttämätön?) tapa motivoida ihmisiä, saada heidät tuntemaan tarvetta tehdä jotakin, mitä tahansa, jotta tilanne muuttuisi. Kokonaisuusretoriikan ja *minän*kaltaisten laajojen sanojen ongelma (tai pikemminkin

rajallisuus) on siinä, että ne – ihmisten ollessa liikkeellä – eivät kerro, mitä pitää tehdä.

Weckrothin (1994) ajatusta soveltaen moniammatillisuus voidaan ymmärtää siis kokonaisuusretoriikaksi, joka motivoi ihmisiä tekemään jotakin. Se ei siis itsessään ole pelkästään toimintaohje tai menetelmä, joka kertoo mitä pitää tai pitäisi tehdä, vaan myös jotakin sellaista, joka synnyttää liikettä eli esimerkiksi moniammatillista tiimityötä.

Eräs tutkielmani informanteista totesi, että ”moniammatillisuudessa on kyse 50 -luvulta lähteneestä arvomuutoksesta” (10). Samoilla linjoilla oli myös yksi haastateltavista, jonka mielestä ”moniammatillisuus on arvo, joka on laitettu käyntiin” (16). Nämä lausahdukset voidaan mielestäni Weckrothin (1994) kokonaisretoriikan näkökulmasta tulkita siten, että moniammatillisuudessa on sen menetelmällisen korostuksen lisäksi kysymys pitkän aikavälin prosessista tai muutoksesta, jonka lähtökohtana ja kohteena ovat arvot. Toisin sanoen moniammatillisuudella on käyttöarvoa menetelmänä, mutta sillä on sen lisäksi sitä myös prosessina, jossa on tarkoituksena muuttaa vallitsevia arvoja. Kun lähdin etsimään vastausta siihen, mistä tässä arvomuutoksessa on kysymys, niin pidin luonnollisena aloituskohtana historiaa ja erityisesti 1950 -lukua.

Pietroni (1994, 77–89) toteaa, että kun moniammatillisuutta (inter-professional teamwork) tarkastellaan historiallisena kehityskulkuna, nousee sen yhdeksi lähtökohdaksi Iso-Britannian sotien jälkeisen terveydenhuollon hyvin autoritaarinen toimintamalli ja sen purkamiseen liittyneet paineet. Näistä moniammatillisuuden tai moniammatillisen tiimityön juurista voidaan siis alkaa päätellä, että moniammatillisuudessa on myös kysymys

arvomuutosprosessista, jonka lähtökohdat on professionalismiin liittyvässä kritiikissä.

Pohdin pitkään Pietronin (1994, 77–89) historiallisiin lähtökohtiin liittyen 2000 -luvun Suomen näkökulmasta esimerkiksi sitä, onko professionalismin kritiikkiin liittyvä arvomuutosprosessi vielä käynnissä vai onko se kenties saavuttanut jo tavoitteensa A -klinikkasäätiöllä? Tai onko moniammatillisuus syystäkin muuttunut matkan varrella arvomuutoksesta menetelmäksi ja sen kehittämiseksi? Edellä mainittuihin kysymyksiin oli vaikea hakea vastauksia suoraan moniammatillisuutta käsittelevästä kirjallisuudesta, koska ne olivat näkökulmiltaan tiimityökeskeisiä, eivätkä siten esittäneet moniammatillisuutta ainakaan kovin yksiselitteisesti esimerkiksi elitistisen ammatillisuuden, professionalismin tai toiseuttavan ammatillistumiskehityksen vastakohtana.

Vaikka ammatilliseen elitismiin liittyviä moniammatillisuustulkintoja oli kirjallisuudesta vaikea löytää, niin tämä ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, etteikö niitä olisi ollut olemassa ollenkaan. Esimerkkinä tällaisesta moniammatillisuuden professiokriittisyydestä esittelen Sirpa Wreden ja Lea Henrikssonin (2004, 229) näkemyksen kotihoidon moniammatillisuuden esteistä:

Yhdistetyn kotihoidon toimintamalli tukee elitististä ammatillisuutta. Poliittisissa ja hallinnollisissa asiakirjoissa näkyviä toimijoita ovat lääkärit, kun taas kotihoidon hoitohenkilökunta jää kasvottomaksi massaksi. Tämä arvopohja selittää sen, miksi kotihoitoon ei synny aidosti moniammatilliselle asiantuntijuudelle rakentuvaa toimintamallia, jossa lääketieteen ja sairaanhoidon rinnalla palvelujen

järjestämistä ohjaisivat ennaltaehkäisyn tavoitteet sekä ajatus hoivan ja huolenpidon kokonaisvaltaisuudesta.

Tärkeää tässä esimerkissä on sen moniammatillisuuteen liittyvä näkökulma, jossa mielestäni aika selkeästi sanotaan, että elitistiseen ammatillisuuteen liittyvä arvopohja estää aidosti moniammatilliselle asiantuntijuudelle rakentuvan toimintamallin synnyn. Toisin sanoen moniammatillisuus on menetelmä tai toimintamalli, jossa on kysymys tiimityöstä, mutta se on myös pitkän aikavälin kriittinen prosessi, jossa on moniammatillisen tiimityön lisäksi kysymys työn tai työelämän "moniammatillistumisesta".

Edellisten esimerkkien pohjalta voidaan siis mielestäni todeta, että moniammatillisuudessa sen menetelmään liittyvä korostus näennäisesti peittää moniammatillisuuteen liittyvän kriittisen arvoprosessin, jonka lähtökohtana on elitistisen ammatillisuus. Kun ajatteluuni alkoi hahmottua kuva työn moniammatillistumiskehityksestä yhtenä varteenotettavana näkökulmana moniammatillisuuteen, aloin etsiä tutkimusaineistosta kuvauksia, jotka kuvaisivat sitä arvopohjaa, jolle moniammatillinen tiimityö rakentuu tai mistä se on syntynyt.

Työn moniammatillistumisen näkökulmasta alkoi minulle aineistosta piirtyä kuva tasavertaisuuspyrkimyksestä, jossa keskeistä oli "samalla viivalla oleminen". Tämän "saman viivan" olemuksesta ja tarkoituksesta minulle antoivat kuvauksen seuraavat esimerkit tutkimusaineistosta:

Moniammatillisuus ei voi mielestäni ainakaan toimivana ollessaan olla hierarkista, vain asemaan perustuvaa, vaan ennemmin kunkin asiantuntijuuteen tai osaamiseen perustuvaa: hierarkisuus estää aidon

ääneen sanomisen, koska sille ei anneta tilaa tai tilaa ei uskalleta ottaa.
(1)

Yhteistyön parantaminen eri ammattiryhmien välillä. Asennemuutos: ei 'omia' asiakkaita, vaan A-klinikan asiakkaita, joita yhdessä autamme. Tasavertainen kohtelu eri ammattiryhmiä kohtaan. (K9)

– – Täytyy ottaa huomioon, että tuolloin henki koko säätiöllä oli klinikkakeskeinen. Oli joukko A-klinikoita, joiden alaisuudessa muut paikallisyksiköt toimivat. (7)

Moniammatillisuus ei ole sarja erilaisia virkanimikkeitä, useilla itsellään jo moniammatillisuus koulutuksessa (vs. koulutus takana), osaamisen alueiden huomiointi tärkeämpää kuin nimike – sen mukanaan tuoma yksinäkemyksellinen arviointi osaamisesta. (K42)

Merkillepantavaa näissä esimerkeissä on se, että vaikka ne ottavat kriittisen tarkastelunsa kohteeksi hierarkian, asiakkaat, yksiköt tai virkanimikkeet, niin yhteisenä arvopyrkimyksenä näiden kaikkien esimerkkien taustalla on mielestäni osaamisen tasavertaisuus. Työn moniammatillistuminen pyrkii siis asiantuntijoiden, eri alueiden yksiköiden ja koko A -klinikkasäätiön osaamisen ja siihen liittyvän tiedon tasavertaisuuteen, jossa jotain osaamista tai näkökulmaa ei aseteta hierarkkisesti toisen edelle tai arvioida yksipuolisesti esimerkiksi virkanimikkeen tai aseman perusteella.

Yhteenvetona ennen tämän *Tiimityö ja päihdetyön moniammatillistuminen* -analyysiin liittyvää pohdintaa voidaan todeta, että moniammatillisuuden ytimessä on tiimityö -menetelmä ja sen reunalla on päihdetyön moni-

ammattillistumisprosessi. Tämä tiimityön painottuminen moniammatillisuudessa siis näennäisesti peittää alleen päihdetyön moniammatillistumisen, joka moniammatillisen tiimityön arvopohjana ja pitkäkestoisena prosessina pyrkii asiantuntijoiden osaamisen ja näkökulmien tasa-vertaisuuteen.

2.3 Päihdetyön imu

A -klinikasäätöön moniammatillisuustutkimuksen aikana minulle tuli aika selväksi se, että monet haastateltavat olivat innostuneita siitä työstä, jota he tekivät. Eräs moniammatillisuustutkimuksen informantti määritteli päihdetyön synnyttämää innostusta eli ”imua” lyhyesti ja ytimekkäästi seuraavalla tavalla:

Lyhyesti päihdetyön imu:

- Laaja-alaisuus
- Vapaus toteuttaa
- Masokismi. (15)

Vaikka haastateltava ei sen tarkemmin määritellyt mitä hän päihdetyön imun yhteydessä masokismilla tarkoittaa, enkä minä sitä häneltä kysynyt, niin merkille pantavaa kuitenkin tässä vastauksessa on mielestäni se, että päihdetyössä on imua eli kiinnostavuutta, koska se laaja-alaisuudessaan antaa vapauden toteuttaa ja tehdä. Kun haastateltava vielä vertaa tätä laaja-alaisuutta edelliseen työpaikkaansa, jossa ”pyrittiin tiukasti keskittymään ydinhulluuteen”, niin voidaan mielestäni tästä päätellä, että päihdetyön imu

sijaitsee sen laaja-alaisuudessa ja vapaudessa, mutta voimansa tai voimavaransa tämä imu saa tarkkarajaisuuden sijaan sen määrittelyjä pakenevassa luonteessa.

Kuten olen aikaisemmin todennut, niin suunnan moniammatillisuuden arvopohjan tutkimiselle minulle antoi Klaus Weckrothin (1994) ajatus tekemiseen ja kokonaisretoriikkaan suhteesta. Teoksessaan X voi olla kuka tahansa Weckroth (1991) erottaa tekemisestä myös toiminnan. Hän toteaaakin tekemisen ja toiminnan suhteesta seuraavaa:

Yksi keskeisiä tekemisen alueen ongelmista on se, että tavoitteen ja tuloksen noustessa toiminnan perusmäärittäjäksi elämästä katoaa paitsi (usein epäilemättä varsin kiusallinen) epävarmuus ja epä-tietoisuus myös tietty inhimillisesti tärkeä jännite. Oli tavoite nimittäin kuinka abstrakti tahansa, sen saavuttaminen on (sen jälkeen kun se kerran on asetettu) 'vain' tekninen ongelma. – – lopputuloksen ollessa selvillä sen saavuttamisen edellyttämä luovuus on pikemminkin kekseliäisyyttä kuin 'todellista' luovuutta – luovuushan vaatii paitsi tavoitteisiin johtavien keinojen keksimistä myös ja nimenomaan kurkottamista niiden yli ja ohi arvoihin; se vaatii tavoitteiden kyseenalaistamista ja uusimista, mikä henkilölle, jolle voitto (tai mikä tahansa tavoite) jo on kaikki kaikessa, on yksinkertaisesti mahdotonta. (Weckroth 1991, 56-57.)

Päihdetyön imun näkökulmasta keskeistä tässä Weckrothin (1991) ajattelussa on mielestäni se, että hän nostaa luovuuden eli laaja-alaisuuden ja vapauden ehdoksi toiminnan, joka kurottaa yli ja ohi tavoitteiden mukaisten keinojen. Toinen tärkeä seikka tässä "Weckrothmaisessa" kurottelussa on sen kohde

eli arvot, jotka keinojen tai menetelmien kanssa luovat kiusallisen, mutta inhimilliseltä kannalta tärkeä jännitteen. Päihdetyön näkökulmasta siis moniammatillisuuden arvojen ja menetelmien välinen jännite on sen imun tai innoituksen elinehto.

Kun tarkastellaan sanojen moniammatillisuus ja moniammatillistuminen olemusta havaitaan, että ensimmäinen niistä kuvaa tunnettua tilaa ja toinen lopputulokseltaan tuntematonta prosessia. Kun eroa näiden kahden sanan välillä tarkastelee Weckrothin (1991, 60; 1994) esittämien ajatusten näkökulmasta, niin voidaan mielestäni moniammatillisuuden näkökulmasta todeta, että kun moniammatillinen tiimityö sisältää turvallisia oppikirjoja oikeaoppisesta tiimityöstä, niin päihdetyön moniammatillistuminen lupaa epävarmuutta toimintojen uusiutumisen, yhteistoiminnan ja erityisesti yhtä ihmistä isompien asioiden arvioimisen suhteen. Kummasakin on siis puolensa, mutta jos joko/tai -logiikan näkökulmasta toinen unohdetaan, niin vaarannetaan Weckrothin (1991) mielestä samalla se jännite tai imu, joka antaa moniammatillisuudelle sen kokeilevan, uudistavan ja luovan luonteen.

Kun muistetaan, että tiimityö eli menetelmä on moniammatillisuuden ytimessä, ja että osa moniammatillisuustutkimuksen informanteista toivoi, että moniammatillisuus olisi enemmän menetelmä kuin arvo sekä menetelmä, niin on mielestäni vaarana, että A -klinikkasäätiön alkuperäinen teamwork -idean varaan rakennettu moniammatillinen tiimityö saa vähemmän moniammatillisia piirteitä. Esimerkkinä tästä huolestani seuraava katkelma tutkimusaineistosta:

Moniammatillisessa tiimissä työskentely on voimia antava asia. Tosin jokaisen tulisi muistaa tehtävänsä ja kantaa siitä vastuu. Esim. lääkäri

ei voi kirj. reseptiä/ rattilausuntoa vain jos sh niin haluaa. Mielenkiintoiset ja näkemykset tuovat uusia näkökulmia työhömmen ja niitä voimme tosiaan voimavarana käyttää. (K118)

Esimerkissä on mielenkiintoista se, että samalla kun se puhuu moniammatillisuuden antamista voimavaroista, se nostaa vastakohtana tälle esiin tilanteen, jossa lääkärin on toimittava sairaanhoitajan tahdon tai halun mukaan. Mielenkiintoista esimerkissä on myös se, että siinä sairaalamaailmasta tuttu valta-asetelma, josta Pietronikin (1994, 77–89) puhui moniammatillisuuden lähtökohtia kuvatessaan, on kääntynyt pääläelleen. Moniammatillisuus siis pystyy kääntämään monet asiat pääläelleen, mutta jos sen halutaan antavan voimavaroja käyttäjilleen, ei pelkkä asiantuntijoiden tiivis yhteistyö eli tiimityö mielestäni riitä, vaan tämän yhteistyön pitää sisältää pyrkimys asiantuntijoiden osaamisen ja näkökulmien tasavertaisuuteen.

Luovuuden ja toteuttamisen vapauden näkökulmasta katsottuna on moniammatilliseen tiimityöhön liittyvällä osaamisen tasavertaisuudella mielestäni myös toinenkin tärkeä tehtävä, jota voisi kutsua menetelmien rinnakkaiseloksi. Hyvänä esimerkkinä tästä menetelmien rinnakkaiselosta ja sen mahdollistamasta luovuudesta eräs informantti totesi hoitosuunnitelmien osalta seuraavaa:

Näiden hs:ien [erilaisten tiimien tekemien hoitosuunnitelmien] väliin jäävät esim. verkostotyönä toteutetut hs:t, työparin toteuttamat hs:t, tietyn asian ratkomiseen sovitut hs:t (lääkearvio, voinnin väliarvio, sairasloma-arvio). Näin ajatellen hs ei ole itseisarvo tai kaavamaisesti toteutettava tapahtuma vaan joustavasti potilaan/asiakkaan tarpeesta lähtevä, muuntautuva työväline. (1)

Keskeistä tässä esimerkissä on mielestäni se, että tiimin lisäksi se nostaa esiin esimerkiksi verkostotyön ja työparin. Toisin sanoen tiimityön lisäksi on olemassa moni muita tapoja tai menetelmiä tehdä moniammatillista työtä ja näin ajateltuna mistään menetelmästä tai toimintatavasta ei tule itseisarvo tai kaavamaisesti toteutettu tapahtuma, joka ei huomioi tilannesidonnaisia seikkoja.

Tämän päihdetyön imua koskeneen pohdintani lopuksi voisin todeta, että vaikka moniammatillisuus on kaksi- (moniammatillinen tiimityö ja päihdetyön moniammatillistuminen) tai useampiosaisena kokonaisuutena määrittelyjä hylkivä tai ei-tarkkarajainen ilmiö, niin piilee tässä toiminnan ja arvojen välisessä jännitteessä myös sen ”henki”. Moniammatillisuus ei siis päästä helpolla, mutta jos se sen tekee, niin voi tässä toiminnassa olla kysymys jostain muusta kuin moniammatillisuudesta.

3 Asiakkaat ja heidän asiantuntijansa

Yhtä lukuun ottamatta kaikilta tutkimuskeskusteluihin osallistuneilta informanteilta pyydettiin kuvausta käytännön työhön liittyvästä tilanteesta, jossa heidän ajattelunsa tai toimintansa oli muuttunut muiden työtovereiden vaikutuksesta. Vaikka nämä haastateltavilta saadut kuvaukset olivat keskenään hyvin erilaisia ja persoonallisia, niin suurin osa heistä vastasi aluksi tähän esittämäni pyyntöön melko samalla tavalla. Kuvaavana esimerkkinä näistä samankaltaisista vastauksista eräs haasteltava totesi pyyntööni, että ”Onpa yllättävän vaikeaa! Ei tunnu löytyvän millään ... toisaalta asia tuntuu jokapäiväiseltä.” (2) Toisin sanoen monet informanteista kokivat yllättävän vaikeana kuvata tilannetta, jossa he ovat muuttuneet muiden vaikutuksesta, vaikka se samanaikaisesti tuntui olevan osa heidän jokapäiväistä elämäänsä.

Muuttuminen ja muutos ovat osa inhimillistä arkielämää ja näin myös mielestäni muuttumisen ”jokapäiväisyys” oli riittävä syy sille, että haastateltavien oli vaikea antaa kuvausta yksittäisestä, arkipäivän kokonaisuudesta irrallisesta asiasta tai tapahtumasta. Omat kokemukseni tukivat tätä jokapäiväisyyteen liittyvää näkökulmaa, kun tutkimusprosessin aikana pohdin, mitä itse vastaisin edellä mainittuun pyyntöön, jos se minulle esitettäisiin. Toisaalta tässä yhteydessä on hyvä mainita, että monet haastateltavat antoivat hetken pohdittuaan erinomaisia esimerkkejä arjen tilanteista, joissa he olivat muuttaneet omaa ajatteluaan tai toimintaansa toisten työtovereiden vaikutuksesta, vaikka se aluksi tuntui vaikealta.

Asian teki mielestäni mielenkiintoiseksi juuri se, että moni vastasi pyyntööni toteamalla, että sen toteuttaminen on vaikeaa, mutta moni samanaikaisesti kuitenkin toteutti toiveeni. Tämä piirre tutkimusaineistossa piti aiheeseen liittyviä pohdintojani yllä ja tämän vuoksi aloin vähitellen ajatella asiasta siten, että joko muutokseen liittyvässä kysymyksessäni tai sen käsitteissä on jotain vikaa tai sitten minulla olisi käsissäni asia, joka ensi silmäyksen lisäksi tarvitsisi myös katsomista.

Lisäksi moniammatillisuustutkimuksen aineistonkeräysvaiheen lähetessään loppuaan, alkoi minulle ja Timo Väisäselle yhä tärkeämmäksi tulla tunne siitä, että tutkiaksemme moniammatillisuutta tarvitsisimme kuvauksia jokapäiväisestä, konkreettisesta moniammatillisuudesta. Näin ehkä koko moniammatillisuustutkimuksen haastavimmaksi, mutta ei ainoaksi alueeksi nousi kysymys siitä, mitä on jokapäiväinen moniammatillisuus varsinkin asiantuntijan näkökulmasta? Haastavaksi kysymyksen teki esimerkiksi se, että moniammatillisuus jokapäiväisessä työssä oli hyvinkin erilaista eri yksiköiden ja alueiden näkökulmasta. Tästä moniammatillisuuden eroista johtuvasta haasteesta seuraava esimerkki tutkimusaineistosta:

Moniammatillisuus on jotenkin sisään rakennettua, että aina ei edes mieti mitä se moniammatillisuus oikein on. Yhteistyö on luontevaa ja todella toistemme tukemista. Joskus oikein hämmästyy kuullessaan kollegoiden esimerkkejä heillä toimivista systeemeistä ja arvostaa omaa työyhteisöä taas entisestään. Myös asiakkaiden kommentit ja yhteistyötahojen eri käytännöt auttavat kehittämään työtä tai arvostamaan/nostamaan esille käytäntöjä, jotka jo toimivat hyvin.

(K18)

Esimerkissä on mielestäni kiinnostavaa se, että informantti ei ajattele moniammatillisuutta, mutta silti tämä ”jotenkin sisään rakennettu” moniammatillisuus tunnistaa sen, mikä toisten kollegoiden ”systeemeissä” ei ole moniammatillista. Näistä lähtökohdista aloin siis tarkastella niitä joka-päiväisiä käytäntöjä, joita kutsuttiin ”moniammatillisiksi”, jotta saisin edes vilahduksenomaisen kuvan siitä, mitä sen sisään on rakennettu asiantuntijoiden näkökulmasta. Tämän lähestymistavan yhtenä heikkoutena oli tietysti se, että yleistyksiä tehdessä menetettiin osittain se monimuotoisuus, joka on myös kuvaavaa A -klinikkasäätiön moniammatillisuudelle. Ajattelin kuitenkin, että tilanteessa, jossa ”kaikki kukat kukkivat”, voi yleistykselläkin olla aikansa ja paikkansa – ainakin keskustelun herättäjänä.

3.1 Moniammatillinen tiimityö hoidon suunnitteluna

Moniammatillisen tiimityön arkisissa käytännöissä oli suuriakin eroja yksiköiden, alueiden ja varsinkin avo- ja laitoshoidon välillä, mutta yhteiseksi tekijäksi tutkimusaineistosta kuitenkin erottautui moniammatillisen tiimityön käyttö hoidon suunnittelussa. Moniammatillisen tiimityön käyttökelpoisuus näyttäytyi hoidon suunnittelussa seuraavalla tavalla:

Verkostopalaverit ovat tilanteita, joissa moniammatillisuuden edut ja käyttökelpoisuus tulee ehkä selkeimmin esille. – – jokainen toimii paljolti oman osaamisalueensa pohjalta, tiedot ja kokemus yhdistettynä asiakas saa suunnitelman ja koko verkosto ’evästä’ ja näkökulmaa tavoitteita kohti. (8)

Kun avohuollossa moniammatillisen tiimityön edut ja käyttökelpoisuus ajoittui hoitoprosessin alkuun, niin laitoshoidossa avohoitoon verrattuna korostui myös hoitoprosessin lopettaminen moniammatillisen tiimityön käyttöalueena seuraavalla tavalla:

Esimerkkejä käytännön tilanteista, joissa olen toiminut moniammatillisesti: Johtuen yksikköni luonteesta; lyhyitä hoitopaketteja toteuttavasta päihdehuollon laitostyöstä, esimerkkejä moniammatillisesta tiimityöstä löydän joka päivä. Arkipäivinä tyypilliseen työhön kuuluu toisaalta asiakkaiden kotiuttaminen, toisaalta vastaanottaminen. (11)

Asiantuntijan jokapäiväisen työn kannalta aineistossa moniammatillinen tiimityö näyttäytyi siis hoidon suunnitteluna asiakkuuden alussa ja laitoshoidossa vielä asiakkuuden lopussakin, koska informantit kokivat, että näissä tilanteissa tiimityön edut ja käyttökelpoisuus tulivat parhaiten esille. Kolmantena tiimityön käyttöalueena aineistossa voidaan myös mainita ns. moniongelmatapaukset, joissa moniammatillista tiimiä käytettiin hoitosuunnitelman muuttamisen apuna.

Kun hoitosuunnitelmien tekemiseen liittyvät eri työmuodot luokiteltiin informanttien antamien kuvausten pohjalta syntyi kolme moniammatillista käytäntöä, joissa hoitosuunnitelmia tehtiin, toteutettiin tai muutettiin. Nämä käytännöt olivat seuraavat: 1) asiantuntija-asiakas -tapaamiset 2) moniammatillinen tiimi (asiantuntijat pohtivat asiakasasioita yhdessä ilman asiakasta) 3) verkostokokous (asiantuntijat ja asiakas/lähiomaiset pohtivat yhdessä asiakkaan asioita). Kuriositeettina mainittakoon, että joissakin moniammatillisuuden käytännön kuvauksissa

verkostokokous koettiin eniten moniammatilliseksi käytännöksi näistä kolmesta.

3.2 Eklektismi

Kun moniammatillisen tiimityön vahva suhde hoitosuunnitelman tekoon oli aineistosta mielestäni selkeästi osoitettavissa, alkoi mieleeni hiljalleen kypsyä kuva asiantuntijoista, joiden jokapäiväinen arki oli hoitosuunnitelmien tekemistä ja niiden toteuttamista tai muuttamista. Tämä kuva vahvistui mielessäni, kun huomasin, että A -klinikkasäätiön WWW -sivuilla moniammatillisuus mainitaan Asiakkaana A -klinikkatoimessa -kohdassa, eikä esimerkiksi sen omaa toimintaa ohjaavien arvojen yhteydessä (A -klinikkasäätiö 2007; Bothas & Pajunen 2007, 13).

Tämä mielikuvani asiakkaaseen sitoutuneesta asiantuntijasta oli nyt myös mielestäni selitys sille, miksi informanttien oli aluksi vaikeaa löytää esimerkkejä jokapäiväisestä oman ajattelun ja toiminnan muuttamisesta, johon toinen asiantuntija on vaikuttanut. Selityksenä oli mielestäni tottumus – tottumus, jossa asiakkaisiin sitoutuneet asiantuntijat olivat tottuneita puhumaan asiakkaista ja heidän hoitosuunnitelmistaan, eivätkä esimerkiksi itsestään tai toisistaan. Kysymys ei siis ollut siitä, etteikö heillä olisi ollut kokemuksia tilanteista, joissa toiset asiantuntijat olisivat muuttaneet heidän toimintaansa tai ajatteluaan, vaan siitä, että heidän jokapäiväisen työjärjestyksen tai agendan kärjessä olivat asiakkaat, eivät asiantuntijat.

Asiakaskeskeisyys moniammatillisuudessa on ymmärrettävää, koska jo pikainen tarkastelu moniammatillisuutta käsittelevään kirjallisuuteen kuvaa moniammatillisuuden kehityksenä sektorikeskeisestä palvelu-

järjestelmästä kohti asiakaskeskeistä moniammatillista tiimiä, projektia tai verkostoa (Jalava & Virtanen 1995; Launis 1997, 122–133; Toiviainen & Hänninen 2006, 237; Saaren-Seppälä 2006, 309–340). Moniammatillisuuden käyttö hoidon suunnittelussa ja moniammatillisuuden yhteiskunnallinen kehitystarina alan kirjallisuudessa saivat minut pohtimaan sitä, kuinka moniammatillisuus on vaikuttanut asiantuntijuuteen? Tähän pohtimiseen tietysti vaikutti myös se tosiasia, että moniammatillisuustutkimuksen kohteena olivat asiantuntijat, eivätkä esimerkiksi asiantuntijat ja asiakkaat. Pystyin siis hyvällä omallatunnolla sanomaan, että moniammatillisuuden ytimessä on asiakas ja sen reunalla asiantuntija, mutta kysymys siitä, onko tämä riittävä taso analyysilleni, painoi vielä mieltäni, koska se ei itsessään sanoisi vielä paljon mitään tutkielmani kohdejoukosta. Tästä syystä jatkoin analyysiani eteenpäin, vaikka se oli osaltaan jo vastannut tutkielmalleni asetettuihin peruskysymyksiin.

Mielestäni asiakkaan läsnäolo tutkimusaineistossa on ymmärrettävää myös siitä näkökulmasta, että asiakkuus on asiantuntijuuden perusta eli ilman asiakasta ei ole olemassa myöskään asiantuntijaa. Tämän lisäksi monet jokapäiväiset asiat asiantuntijan ja asiakkaan välillä ovat limittyneet keskenään siten, että niitä on vaikea, ellei mahdoton erottaa toisistaan. Tähän moniammatillisen jokapäiväisyyden pohtimiseen asiantuntijan näkökulmasta antoi uuden suunnan eräs informantti, joka totesi tutkimuskeskustelumme lopuksi seuraavaa:

Mutta jos [asiantuntija] osapuolet voivat oikeasti ymmärtää ja arvostaa toistensa perusteluja ja perusteita siihen, miksi ajattelevat niin kuin ajattelevat, syntyy OIKEA vapaus valita erilaisten ajattelujen ja toimintojen väliltä. – – Kysymys on mielenkiintoinen: Muistan

jostain kaukaa tilanteen kun systeeminen terapia-ajattelu tuli säätiölle. Joku kouluttaja kertoi, että itse asiassa se, kun psykoanalyttisesti ajatellut työntekijä alkaa ottaa työhönsä systeemisen ajattelun menetelmiä, on todella monella tavalla merkittävä ja hyödyllinen asia. Emme siis välttämättä tarvitse 'takinkääntäjiä' vaan enemmänkin 'eklektikkoja', jotka yhdistelevät ja omaksuvat uusia asioita luovalla ja toimivalla tavalla. Joissakin tieteellisissä piireissä tosin 'eklektikkoja' käytetään haukkumasanana ... (2)

Keskeistä tässä tekstissä on mielestäni se, että kirjoittaja liittää oikean vapauden eklektismiin, vaikka se joissakin tieteellisissä piireissä on haukkumasanana. Lyhyesti sanottuna informantti siis nostaa vapaan tai koulu-kunnattoman ajattelun moniammatillisen asiantuntijan ominaisuudeksi, vaikka ympäristö tai asiantuntijuuden tieteellinen perusta sitä mahdollisesti paheksuisi.

Eklektismi on filosofiaan liittyvä kreikan kielinen (*eklektikos*, "parhaan valitseminen") termi, jolla kuvataan teoriaa, joka käyttää osia toisesta teoriasta (Wikipedia 2007). Se on siis idea, joka sallii jopa keskenään ristiriitaisten teorioiden sekoittamisen yhteen siten, että niistä otetaan esimerkiksi toimivimmat ideat osaksi jotain toista kokonaisuutta. Tästä syystä tieteellinen ajattelu on suhtautunut eklektismiin varauksellisesti tai käyttänyt sitä jopa haukkumasanana ei-järkipärisen ajattelun synonyymina. (vrt. Heikkilä 2001, 22.)

Omien kokemusteni pohjalta eklektismi on tieteenfilosofiaan liittyvä käsite, johon voi törmätä silloin, kun puhutaan tutkimusmetodologiasta ja sen yhteydessä varsinkin triangulaatiosta. Triangulaatio ja varsinkin tutkija-triangulaatio voidaan mielestäni ymmärtää melkein samalla tavoin kuin

moniammatillisuus, kun sillä tarkoitetaan yksinkertaisesti erilaisten aineistojen, teorioiden ja / tai menetelmien käyttöä samassa, yhteisessä toiminnassa (vrt. Eskola & Suoranta 2003, 68–69). Kuten eklektismi, niin triangulaatiokin herättää tieteiden piirissä monenlaisia ajatuksia, joista kuvaavana esimerkkinä Eskola ym. (2003, 71–72) toteavat seuraavaa:

Triangulaatioon voi siis suhtautua monella tavalla. Tieteenfilosofisin perustein sen käyttöä voi epäillä. Toisaalta käytännön empiirikkona triangulaatio tuntuu edelleen hyvältä idealta, vaikka mielessä pyörii kysymys siitä, onko tämä sittenkään oikein.

Esimerkissä tulee mielestäni hyvin esille se, että itse asiassa triangulaatiossa ja eklektismissä on kysymys jonkinlaisesta ristiriidasta käytännön tekemisen ja (tieteellisen) teorian muodostusta ohjaavien sääntöjen välillä. Hyvä kysymys on kuitenkin vielä se, että mistä eklektisen asiantuntijan kannattaisi olla huolissaan, vaikka triangulaation periaatteille perustuva moniammatillisuus tuntuukin heistä hyvältä idealta?

Yhden valaisevan esimerkin tästä ristiriidasta ja siihen liittyvistä huolista antaa Urpo Jalava ja Petri Viitanen (1995, 42), kun he pohtivat moniammatillisen asiantuntijatoiminnan ja tieteen suhdetta seuraavalla tavalla:

Tiedehän ei voi lähteä siltä pohjalta, että kaikki asiat olisivat ainutkertaisia ja yksilöllisiä, vaan tavoitteena on luokitella ja jäsentää ilmiöitä siten, että voidaan havaita toistuvuutta, jota kutsutaan tiedon yleistettävyydeksi. Näiden yleisten tieteellisten havaintojen ja niiden pohjalta rakennettujen ammatillisten toimintamallien pohjalta työntekijä sitten kohtaa asiakkaansa. Tavallisesti tätä pidetään edullisena

tilanteena, sillä jos kaikki ammatilliset ongelmat olisivat todella ainutlaatuisia, niiden ratkaisut alkaisivat olla sattumanvaraisia eikä sellainen voi olla asiantuntijatoimintaa.

Kun moniammatillisuus lähtee siltä pohjalta, että asiat ja asiakkaat ovat ainutkertaisia ja yksilöllisiä, niin karkeasti yksinkertaistaen tiede ei voi lähteä tältä pohjalta. Toisin sanoen moniammatillisuuden yksi keskeinen idea tai periaate – yksi teoria tai näkökulma ei voi olla toiminnan lähtökohta – on ristiriidassa tiedon yleistettävyyden kanssa. Tästä ristiriidasta on myös mielestäni kyse silloin, kun moniammatillisuuteen tai eklektisen asiantuntijan ”oikeellisuutta” arvioidaan tieteeseen tukeutuvan asiantuntijan eli perinteisen asiantuntijaparadigman näkökulmasta.

Oleellista edellisissä esimerkeissä on mielestäni kuitenkin A -klinikasäätiön asiantuntijoiden näkökulmasta se, että tällaiset rajanvedot ovat osa heidän toimintaympäristöään halusivat he sitä tai eivät. Asiantuntijuuteen liittyy siis monenlaisia paradokseja ja ristiriitoja, joiden lähteenä voivat olla tieteellisen ja käytännöllisen ajattelun lisäksi hyvin monet muutkin vastakkainasettelut. Keskeinen kysymys, kuten eklektismistä puhunut informantti sanoi, onkin varmaan siinä, mikä tai mitä on asiantuntijan oikea vapaus?

Kun lähdin hakemaan tutkimusaineistosta esimerkkejä eklektismistä, määrittelin se edellisten esimerkkien pohjalta jonkinlaiseksi asiantuntijan ”kurittomuudeksi”, jossa yksilön vapaus ajatella haluamallaan tavalla johtaisi hänet myös arvostamaan moninaisuutta. Mielestäni tällaista moninaisuutta arvostavaa kurittomuutta oli mm. seuraavissa esimerkeissä:

Merkitsevimpänä muutoksen ja mielihyvän lähteenä kuitenkin pidän löytämäni kiinnostusta [työn ulkopuolinen, vakava harrastus]. Ajoittain tunnen kohtuuttomankin suurta vetoa edellisten suuntaan, mikä tietenkin aiheuttaa enemmän tai vähemmän tietoista työnnön hakemista nykyisestä työelämästäni. -- Edelliseen liittyen en tarvitse suurtakaan viisautta ymmärtääkseni yhteyden [harrastukseni] kautta tulevan, uskoakseni loppumattoman erilaisten kokemusten tuoman kehittymisen ja kasvun siirtyvän myös työhöni -- moniammatillisen tiimin jäsenenä. (7)

Paljon varmaankin on muitakin esimerkkejä mitkä ovat muuttaneet toimintatapoja ja ajattelumalleja. Huomaan että kasvuuni liittyy aina joku ulkopuolinen ihminen/ ihmisiä, jonka kanssa pitää otatella jotta kovaan päähäni asiat menevät. -- Huomaan että työtovereiden vaikutus käytökseeni on melko suuri ja usein jälkikäteen ajateltuna positiivinen (vaikka välillä kirvelee aivan tajuttomasti, kun tajuaa juntanneensa jotain asiaa aivan pikkulapsen lailla). Huomaan sisäisen ristiriidan ... Hassua ... Tuuliviiri todellakin taitaa minua kuvata. -- (ylioppilas muka hah, hah). (6)

Vaikka esimerkit ovat hyvinkin erilaisia, niin mielestäni niiden kautta voidaan asiantuntijan "kurittomuus" määritellä alttiutena ja avoimuutena kokemuksista ja toisia ihmisiä kohtaan. Merkillepantavaa on myös se, että nämä kokemukset otetaan vastaan, vaikka ne eivät tee näistä informanteista ehkä sellaisia asiantuntijoita, jotka ovat aina sitoutuneita työhönsä tai käyttäytyvät korrektisti.

Kun hain sanoja, joilla ilmentäisin paremmin näitä ”kokemuksille avoimia asiantuntijoita” löysin Risto Eräsaaren (2002a, 31) tekemän jaottelun, jossa hän määrittelee suljetun ja avoimen asiantuntijan eron seuraavalla tavalla: ”Tieteensisäisiin tehtäviin ja sisäisiin finalisaatiostrategioihin perustuvan suljetun asiantuntijuuden vastakohtana on avoin asiantuntijuus, jossa konteksti jätetään kommunikaation varaan”. Avoimeksi asiantuntijuuden Eräsaaren (2002a; 2002b) mukaan tekee oman tulkintani mukaan siis se, että siinä asiantuntija on kommunikaation eli sen laajimmassa mielessä moninaisten kokemusten varassa, eikä esimerkiksi vain tieteensisäisten tai tieteenalakohtaisten määritelmien varassa (vrt. myös Suoranta 2003, 175). Avointa asiantuntijaa voi tällöin mielestäni myös tämän tutkielman hengessä nimittää eklektikoksi. Moniammatillisuuteen ja sen asiantuntijuuteen myös sopii mielestäni Eräsaaren (2002a, 32; ks. myös Mattila-Aalto 2007, 267) Giddensiltä lainaama asiantuntijaan liittyvä määritelmä, jossa lähtökohtana on, että asiantuntijaksi voidaan määritellä kuka tahansa yksilö, joka osoittaa, että hänellä on tietyn tyyppistä tietoa ja erityistä taitoa. Asiantuntijuudella ei siis ole välttämättä mitään tekemistä koulutuksen tai todistuksen kanssa. On tietysti tässä yhteydessä muistettava, että koulutus ja todistus ovat osoitus tai ainakin lupaus osaamisesta, mutta eklektisyyden tai avoimen asiantuntijan näkökulmasta ne ovat myös osa tieteellistä viitekehystä, johon se ei voi pelkästään tukeutua.

Yhteenvetona ennen tämän *Asiakkaat ja heidän asiantuntijansa* -analyysiin liittyvää pohdintaa voidaan todeta, että A -klinikkasäätiön moniammatillisuuden ytimessä on asiakas ja heidän hoitoonsa keskittyneet asiantuntijat. Näennäisesti asiakkaat ja heidän hoitoonsa keskittyneet asiantuntijat moniammatillisuuden ytimessä peittävät alleen avoimen asiantuntijuuden, joka ei sulje pois oman asiantuntijuuden määrittelystään asiakas- ja

maallikkoperspektiivin lisäksi mm. vasta-asiantuntijuutta tai omia monista elämämpiireistä ja sattumuksista saatuja inhimillisiä kokemuksiaan.

3.3 Asiantuntijuuden vapautuminen

Yhtenä esimerkkinä avoimesta asiantuntijasta, joka vaikuttuu tai tulee kosketetuksi monista kokemuksista, mainittakoon lääketieteen koulutus, jossa kaunokirjallisuutta on alettu yhä enemmän tuomaan osaksi lääkäreiden perus- ja täydennyskoulutusta (Puustinen 2003, 2303). Avoimen asiantuntijan näkökulmasta on kuitenkin mielestäni tärkeää, että kirjallisuuden käyttö lääketieteellisissä tiedekunnissa ei ole vain koulutusmenetelmä, vaan sen taustalla on pyrkimys laaja-alaisuuteen, josta esimerkkinä seuraava katkelma Taide, hulluus ja lääketiede -artikkelisarjasta:

Kirjallisuudella ei kuitenkaan ole, eikä pidä olla, yksinomaan koulutuksellinen välinearvo. Lääkäri ei pidä rajoittaa lukemistaan vain teoksiin, jotka liittyvät tavalla tai toisella lääketieteeseen, vaan hänen on pikemminkin syytä lukea mahdollisimman paljon myös kaikesta muusta. Sillä kuten on tapana sanoa, mikään inhimillinen ei saa olla lääkärielle vierasta. – Kirjallisuus tarjoaa mahdollisuuksia paitsi oman maailmankuvan avartamiseen myös pysähtymiseen, pohdintaan ja silkkaan viihtymiseen alituisen työn ja kiireen keskellä. (Puustinen 2003, 2304.)

Vaikka esimerkkinä avoimesta asiantuntijuudesta tai siitä miten sen itse ymmärrän koskee kirjallisuutta ja lääkäreitä, niin on hyvä mainita tässä

yhteydessä se, että sen idea koskee mielestäni kaikkia asiantuntijoita ja kaikkea sitä, minkä parissa he viihtyvät. Avoimen asiantuntijan idea pitää myös sisällään senkin, että asiantuntija esimerkiksi vaikuttaa ”vain” ammattiinsa liittyvästä kutsumuksesta, eikä esimerkiksi koe tarpeelliseksi hakea kokemuksia työhönsä elämän muilta alueilta, koska avoimen asiantuntijan idean ydin on mielestäni siinä, että se antaa asiantuntijalle vapauden tehdä työtä omalla tavallaan. Toisin sanoen avoimessa asiantuntijuudessa on kysymys asiantuntijuuden vapautumisesta.

Tarja Kuula (1999, 89) toteaa, että emansipoitumiseen eli vapautumiseen päästään vain vapautumalla ja tällöin todennäköisemmäksi tulee mahdollistamisen sijaan ihmisten välttämättömyys nähdä ja tehdä asiat tietyllä tavalla. Hyvänä esimerkkinä organisaatiotasolla tästä välttämättömyydestä tehdä työtä tai olla asiantuntija omalla tavalla on mielestäni A -klinikkasäätiöllä korva-akupunktio, jota toteutetaan monissa yksiköissä, vaikka se ei ole kaikkien yhteiskunnallisten tahojen mielestä hyväksyttävää sen epätieteellisyyden takia (Aarninsalo 2006, 21). Tästä on mielestäni myös kysymys avoimessa asiantuntijuudessa yksilön ja työyhteisön tai tiimin tasolla eli vapaudesta vaikuttua monista asioista, esimerkiksi kiinalaisesta lääketieteestä ja tehdä päihdetyötä omalla tavalla, vaikka sen seurauksena voi olla se, että omista valinnoista saa tai joutuu keskustelemaan muiden kanssa.

Yksi oikeutus avoimelle asiantuntijuudelle on löydettävissä voimavarakeskeisyydestä tai sen pohjateoriasta, sosiaalisessa konstruktivismista. Wendy ja Rex Stainton Rogers (1999, 200-201) toteavat, että sosiaalisen konstruktivismin todellinen voima on siinä, että se vaatii meiltä halukkuutta olla tietoisia omasta ja toisten vallankäytöstä, koska kukaan meistä ei omista suoraa tai ”kuumaa” linjaa totuuteen. Tästä näkökulmasta avoin

asiantuntijuus mielestäni liittyy perinteisen asiantuntijaparadigman ja tieteellisten totuuksien oikeutuksen ja oikeellisuuden toisin ajatteluun, josta Seikkula ja Arnkil (2005, 164–165) toteavat seuraavaa:

Se varma, todistettu luja tieteellinen tieto, joka on antanut asiantuntijan auktorisoidut totuuskäsitykset, osoittautuukin yhä useammalla alalla aikaansa sidotuksi, suhteelliseksi, lopullisesti todistamattomaksi ja liikkeessä olevaksi. Totuudet osoittautuvat tietyissä asetelmissa, tietyillä menetelmillä ja tietyillä käsitteellistyksillä aikaansaaduiksi – ja totuudet muuttuvat asetelmien, menetelmien ja käsitteiden muuttuessa. – – Tämä on tietysti hämmentävää perinteisen asiantuntijaparadigman kannalta. Se voi myös olla uhkaavaa.

Moniammatillisuustutkimuksen aineistossa on mielestäni esimerkkejä Seikkulan ym. (2005) mainitsemasta hämmennyksestä. Näissä esimerkeissä oli mielestäni yleisesti kysymys vallankäytöstä, joissa esimerkiksi asiakastyön ”antamin valtuuksin” pyrittiin rajaamaan esimerkiksi sitä, mitä kuuluu tiimin kokouksiin tai ammattikunnan tehtäviin ja osaamiseen. Toisin sanoen tieteen totuuksien lisäksi asiakkaat antoivat asiantuntijoille ”kättä pidempää”, kun erilaisista työn kokonaisuuden rajauksista puhuttiin aineistossa.

Avoimessa asiantuntijuudessa on siis mielestäni kysymys prosessista, jossa asiantuntija ja hänen työtoverinsa antavat luvan sekä itselleen että toisilleen vaikuttua tai tulla kosketetuksi monista asioista. Tämä vaikuttaminen on jotain sellaista, joka tekee yksilölle välttämättömäksi tehdä ja nähdä asioita omalla tavalla. Parhaimmillaan tämä prosessi johtaa moni-

ammattillisuuteen, jossa asiantuntijoiden erilaiset toimintatavat nostavat esiin asiantuntijoiden oman vallankäytön siten, että siitä voidaan keskustella esimerkiksi tiimikokouksissa. Hyvänä esimerkkinä tällaisesta prosessista otan tutkimusaineistosta seuraavan lausunnon:

Asiakkaiden hoitoon liittyvissä asioissa en oikein osaa erotella milloin muut työryhmän jäsenet ovat olleet vaikuttamassa ajatteluni ja toimintani muutokseen. Näin ehkä siksi, että hoitokulttuurit, missä olen toiminut ovat rakentuneet yhteistoiminnallisuudelle ja moniammatillisuudelle, mutta myös yksin työskentelylle. Ja silloin on luonnollista, että jos oman asiakkaan hoitoa pohditaan ryhmänä, tuon pohdinnan on tarkoituskin saada aikaan muutos. – – Esimiestyössä tilanteita, joissa on helpompi erottaa työtovereitten vaikutus itseeni.

(9)

Edellä kuvaamani prosessin kannalta tässä esimerkissä on mielestäni kaksi tärkeää ajatusta. Ensimmäinen koskee sitä, että informantti on vaikuttanut asiakastyön lisäksi myös esimiestyöstä, eikä esimerkiksi koe, että esimiestyö on jotain muiden tärkeämpien töiden lisäksi tehtävää ylimääräistä työtä. Toinen tärkeä lainauksessa esiin tuleva ajatus on siinä, että kun asiantuntijat pohtivat asiakkaan asioita (ilman asiakkaan läsnäoloa) on muutoksen tai vallankäytön kohteena pääasiassa asiantuntija ja asiantuntijat. Toisin sanoen laadukkaasti asiakastyön keskiössä on monesti asiakkaan sijaan myös asiantuntija ja hänen muutoksensa, koska asiakkuus määrittyy myös asiantuntijan kautta tai vaikutuksesta.

Olenkin edelliseen esimerkkiin liittyen pohtinut kehitystä, jossa moniammatillisuudesta A -klinikkasäätiöllä unohtuu se, että asiakkaan

lisäksi moniammatillisuudessa on jo sen sanan varsinaisessa merkityksessä kyse "monesta ammattilaisesta" eli asiantuntijoista. Kun muistetaan, että asiakkaaseen keskittynyt asiantuntija on moniammatillisuuden ytimessä, ja että moni moniammatillisuustutkimuksen informanteista koki aluksi vaikeaksi kuvata tilannetta, jossa heidän työtoverinsa olivat vaikuttaneet heidän muutokseensa, niin olisin huolissani kehityksestä, joka johtaisi tilanteeseen, jossa asiantuntijoiden sijaan "Koulutusta moniammatillisuudesta kaivataan varsinkin uusille asiakkaille" (K33).

4 Moniammatillisuutta yksin ja yhdessä

Kun eräs tutkielmani informanteista mielestäni hyvin perusteellisesti pohdiskeli tutkimuskeskustelussamme sitä, miksi hän muuttaisi ajatteluaan ja toimintaansa, niin totesi hän jälkikäteen tästä pohdiskelustaan vielä seuraavaa:

Täydennystä teoreettiseen pohdiskeluun: jätin tarkastelun ulkopuolelle RYHMÄPAINEEEN joka on todella suuri vaikuttaja. Jos uusi työntekijä (vailla vankkaa viitekehystä) tulee työryhmään, jonka enemmistö uskoo voimavarakeskeiseen ajatteluun, niin saa tuo työntekijä olla aika fakiiri jos ryhmästä riippumatta omaksuu ja ottaa käyttöön psykoanalyttisen viitekehysten työhönsä. No – se siitä. (2)

Tietämättään informantti tiivistä tässä tekstissään yhden kriteerin, jonka asetimme Timo Väisäsen kanssa tämän tutkielman kohdejoukkoille. Kohdejoukkoon haluttiin saada otos A -klinikkasäätiön tyypillisistä tehtävistä ja niitä edustavista ammanteista, mutta samalla haluttiin mukaan sellaisia henkilöitä, joita itsessään voisi kuvata koulutus- ja työhistoriansa perusteella moniammatillisiksi tiimeiksi yhdessä persoonassa. Toisin sanoen kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat jollakin tavalla meidän mielestämme ”aika fakiireja” sanan positiivisessa merkityksessä.

Tämän fakiiri -määritelmän taustalla oli siis käsitys, jossa nämä ihmiset näyttäytyivät moniammatillisuustutkimuksen tutkijoiden näkökulmasta persoonina, jotka voisivat itsessään, yksilöinä olla enemmän tai

vähemmän jonkin tasoisia moniammatillisia tiimejä koulutuksensa ja työkokemuksensa puolesta. Erään tavan tarkastella ”yhden hengen moniammatillisia tiimejä” esittelee Olli Löytty (2005, 7–15), joka kirjassaan Rajanylityksiä esittelee hybridi -käsitteen. Luonnontieteessä hybridi on kahden eri lajeihin kuuluvan yksilön risteymä, mutta kulttuurin näkökulmasta hybridi voidaan määritellä sekoitukseksi, joka ei esimerkiksi sovi mihinkään ammattikategoriaan yksiselitteisesti. Kulttuurintutkimuksessa hybridiin liitetään myös tiukkarajaisten kategorioiden ja vastakkainasettelujen kyseenalaistajan rooli seuraavalla tavalla:

Sekoittuminen edustaa uhkaa ajattelutavalle, jonka mukaan sekä ’ensimmäiselle’ että ’toiselle’ on varattu tarkasti määritelty paikka valtahierarkian ääripäissä. Sekoittuminen voidaan siis nähdä kumouksellisena voimana, joka haastaa toiseuden tuottaman järjestyksen. Kun kaksinapaiseen asetelmaan tuodaan vaikeasti määriteltäviä hybridejä, kategorioiden puhtauteen perustuva järjestys kaatuu omaan mahdottomuuteensa. (Löytty 2005, 13–14.)

Vaikka moniammatillisuustutkimuksen alussa ei ollut kovin selkeästi äänenlausuttuna se, miksi halusimme moniammatillisuustutkimuksemme informanteiksi ns. yhden hengen moniammatillisia tiimejä, niin hybridi -käsitteeseen tutustumisen jälkeen tiesimme Timo Väisäsen kanssa, että tekemämme valinnat haastateltavien osalta olivat ainakin mielenkiintoisia. Tutkimusasetelmamme oli siis mielenkiintoinen siinä mielessä, että informanttiemme kautta pääsisimme tarkastelemaan esimerkiksi sitä, kuinka moniammatillisuudessa suhtauduttiin hybrideihin, jotka mahdollisesti

pakottavat silkalla olemassaolollaan tarkistamaan ammattien, toimimimikkeiden ja yksiköiden välisten rajanvetojen perusteet.

Kiinnostukseni hybridejä kohtaan juontaa jo siltä ajalta, kun tein keväällä 2006 Kouvolan A -klinikkatoimessa proseminaaritutkielman moniammatillisuudesta ja erilaisuuden kohtaamisesta. Proseminaaritutkielmani johtopäätöksissä jaoin tutkittavien asenteet erilaisuutta kohtaan neljään luokkaan. Näitä luokkia tai asenteita kutsuin sopeutumisasenteeksi, sulautumisasenteeksi, erottautumisasenteeksi ja väliinpuotoamisasenteeksi (ks. Liite 1). Nelikenttäni taustalla oli John W. Berryn kaksisuuntainen akkulturaatiomalli (ks. Liite 2), joka on osa kulttuurienvälisen psykologian ja sosiaalipsykologian tutkimusta, jonka kiinnostuksen kohteena on maahanmuuttajien kotoutuminen eli integraatio (Jasinskaja-Lahti & Liebkind 2005, 366–367).

Vaikka tarkoitukseni oli tätä tutkielmaa aloittaessani olla palaamatta enää tähän tekemääni nelikenttään, niin jouduin jossakin vaiheessa moniammatillisuustutkimusta pyörtämään tämän päätökseni. Tähän muutokseen vaikutti keskeisesti se, että sain lisää tutkimusaineistoa, joka vahvisti jo vanhaa tunnettani siitä, että nelikentän väliinpuotoamisasenne -luokka on jäännöskategoria siinä mielessä, että Kouvolassa keräämäni aineisto oli määrältään tämän kategorian osalta vähäinen verrattuna muihin. Tämän lisäksi pro gradu -tutkielmani lähestymistapa, jossa pyrin tarkastelemaan moniammatillisuutta ryhmien ja yksilöiden lisäksi laajemmassa kontekstissa, toi tekemäni nelikentän esiin minulle uudella tavalla.

Lähemmässä tarkastelussa tekemäni nelikenttä (ks. Liite 1) voidaan myös jakaa kahteen kategoriaan, jossa toista voidaan mielestäni kutsua joko/tai -kategoriaksi ja toista sekä/että -kategoriaksi. Joko/tai -kategoriaan kuuluvat erottautumis- ja sulautumisasenne, koska niiden peruslogiikkaan

kuuluu valinnan tekeminen oman ja vieraan välillä. Sopeutumisasenne kuuluu taas sekä/että -kategoriaan, koska sen peruslogiikkana on löytää tasapaino oman ja toisten erilaisuuden välillä. Hyvän kuvauksen näiden kahden erilaisen kategorian sisällöistä antaa Mikko Lehtonen ja Olli Löytty (2003, 12–13) Erilaisuus -kirjassaan, kun he toteavat erilaisuuteen liittyvistä paradigmoista seuraavaa:

Erilaisuuden ja kuulumisen suhteita on tähän asti tarkasteltu käytännössä kahden toisilleen vastakkaisen paradigman kautta. Näitä lähestymistapoja voi kutsua *ksenofobiaksi* eli vieraan peloksi ja *ksenofiliaksi* eli vieraan ihailuksi. Niissä näkyy se ambivalenssi, jota erilaisuus kulttuurissamme synnyttää kun se on samanaikaisesti sekä torjunnan että halun kohteena. – – Oppimista elämään erojen kanssa nimitämme ksenosofiaksi, vierasta koskevaksi viisaudeksi.

Kun Lehtosen ym. (2003) määritelmä yhdistetään tekemääni nelikenttään ja sen uuteen kahtiajakoon, niin voidaan mielestäni todeta, että joko/tai -kategoria sisältää ksenofobian ja ksenofilian idean ja sekä/että -kategoria ksenosofian idean. Ongelmallista olikin nyt, että mihin näistä kahdesta kategoriasta väliinpuotoamisasenne kuuluu, kun muut asenteet olivat löytäneet paikkansa uudesta kahtiaajaosta.

Aikani ongelmaa pohdittua tulin siihen tulokseen, että väliinpuotoamisasenne kuuluu sekä/että -kategoriaan, koska siitä puuttui joko/tai -kategoriaan liittyvä valinnan tekeminen, vaikkakin rivien välistä on mielestäni luettavissa, että väliinpuotoamisasenteeseen liittyy halu tehdä valintoja, mutta niitä ei jostain syystä tehdä. Näistä lähtökohdista aloin

mieltä, että kun joko/tai -kategoriaan liittyi kaksi erilaista luokkaa, niin miksi ei sekä/että -kategoriaankin voisi kuulua kaksi tai useampaa luokkaa.

Oikeastaan innostuin ajatuksesta toden teolla, kun tajusin, että itse asiassa monesti esimerkiksi moniammatillisuutta tai sitä sivuavassa tutkimuksissa lähdetään liikkeelle ksenofobian tai ksenofilian aiheuttamista ongelmista ja päädytään ksenosofian kaltaiseen ratkaisuun (vrt. Mönkkönen 2002). Toisin sanoen aikaisemmissa tutkimuksissa on tutkittu esimerkiksi sitä, miksi moniammatillista yhteistyötä kannattaa tehdä tai miten sen käyttöönotto on sujunut, mutta harvemmin niissä oli tutkittu tilannetta, jossa joku organisaatio oli pyrkinyt elämään ainakin 50 vuotta ksenosofisten pyrkimysten tai ideoiden mukaan, kuten A -klinikkasäätiöllä on tehty (vrt. Karila & Nummenmaa 2001; Koski 2007).

Näistä lähtökohdista lähdin tarkemmin tarkastelemaan aineistoani mielessäni sekä/että -kategorian kaksi luokkaa, joita kutsuin integraatioksi (entinen sopeutumisasenne) ja marginalisaatioksi (entinen väliinpuotoamis-asenne). Luokkien nimitykset otin J. W. Berryn alkuperäisestä akkulturaatiomallista (ks. Liite 2), koska koin, että nimitykset olivat analyysin teon kannalta riittävän neutraaleja verrattuna esimerkiksi entisiin sopeutumis- ja väliinpuotoamisnimityksiin. Analyysini tavoitteena oli myös pääasiassa selvittää se, mistä marginalisaatiossa on moniammatillisuudessa kyse, koska integraatioon liittyvää tutkimusta ja siihen liittyvää tulkintaa olin jo tehnyt Kouvolassa proseminaaritutkielmani yhteydessä. Tämä ei kuitenkaan estänyt sitä, että marginalisaatiota analysoidessani en olisi myös syventänyt käsitystäni integraatiosta.

4.1 Integraatio

Moniammatillisuustutkimuksen tutkimusaineistossa integraatiota kuvaavia esimerkkejä oli paljon. Hyvinä esimerkkeinä integraatiosta esittelen seuraavat katkelmat tutkimusaineistosta:

Toinen suuri muutos omassa ajattelussa mikä tulee aivan etsimättä mieleen on sairaanhoitajuuteen kuuluvan terveyden arvon muuttuminen. – – terveys tavoiteltava arvona on ikään kuin haalistunut, ja tilalle on tullut ajatus 'riittävästä terveydestä' tai ihmisarvoisesta elämästä vaikka kaikki terveyden indikaattorit näyttäisivät punaista; ikään kuin tavoitteen asettelu täysraittiuteen ja terveyteen sitä kautta ensisijaisena vaihtoehtona ei olekaan niin tärkeää, vaan tärkeää on elämän onnistuminen sairaudenkin kanssa mahdollisimmin pienin vaurioin. (11)

Toki vaikka samaa toimea ollaankin, niin jokainen katsoo loppujen lopuksi asioita oman yksikön kannalta. Se totta kai on ihan luonnollista. Ja vaikka se varmasti ymmärretään että nuo tuolla yksikössä katselevat asiaa heidän kannalta ja me katsellaan sitä taas meidän kannalta, niin välillä tuntuu että joissain tapauksissa voisi enemmän asettua ns. toisen asemaan. Ja ajatella asiaa siltä kantilta. (3)

Yleisellä tasolla siis integraatio näyttäytyi minulle aineistossa ajattelutapana, jossa päämääränä on sivistyminen tai kasvaminen entistä suvaitsevammaksi. Tätä näkemystäni integraatiosta vahvistavat myös toteamukset, joissa omaa

kasvua kuvailtiin muun muassa seuraavalla tavalla: ”Yleisellä tasolla asenteiden pehmeneminen on laaja asia. Lähinnä se tarkoittaa kohdallani erilaisuuksien hyväksyntää, eri vaihtoehtojen ja asiakkaan/kanssaeläjien pyrkimysten tarkentamista.” (4)

Integraatiota voi mielestäni siis tutkimusaineiston pohjalta kuvata samalla tavalla, kuin dialogisuutta, josta Seikkula ym. (2005, 15) toteavat, että ”dialogisuudessa ei ole keskeistä tekninen osaaminen [dialogi] vaan suhtautumistapa, perusasenne, ajattelutapa”. Näyttäisi sekä dialogisuuden ja integraation näkökulmasta siltä, että keskeistä tälle ajattelutavalle on logiikka, jossa yksilö muuttaa omaa ajatteluaan tai toimintaansa sen sijaan, että tähtäisi toisten muuttamiseen jonkin päämäärän mukaiseksi (Seikkula ym. 2005, 164). Vastaavaan näkökulmaan dialogisuudesta on myös päätynyt Kaarina Mönkkönen (2002, 58, 63), joka kuitenkin myös kritisoi dialogisuutta siitä, että sen kielen merkitystä ylikorostavalla merkityksellä saatetaan sulkea tarkastelun ulkopuolelle monia muita tärkeitä seikkoja, jotka eivät aina tule esiin kommunikaatiossa.

Lisänäkökulman tähän Mönkkösen (2002) kritiikkiin antoi myös tieto siitä, että ksenosofiassa ja sen etiikassa ”Kyse ei ole kuitenkaan vain ihmisten sivistymisestä tai kasvamisesta entistä suvaitsevaisemmaksi, vaan ennen muuta sellaisten arkisten käytäntöjen löytämisestä, joissa erilainen ei näyttäydy vieraaksi, vaan erilaisuudesta ja sen sietämisestä alkaa tulla osa normaalina pidettyä elämää – – ” (Löytty 2003, 13). Moniammatillisuudessa ei ole Löytyn ym. (2003) mukaan siis kyse vain suvaitsevaisuudesta ja siihen liittyvästä sivistyksestä, vaan myös jotain jota eletään ja koetaan työn käytännöissä jatkuvasti tai ainakin silloin tällöin.

Kun pohdiskelin moniammatillisuustutkimuksen aikana niitä seikkoja, joita dialogisuus tai integraatio voisivat jättää ajattelutapaansa

liittyvän korostuksen ulkopuolelle, aloin kiinnittää tutkimusaineistossa huomiota ilmaisuihin, joissa moniammatillisuuteen liitettiin esimerkiksi yksinäisyyteen liittyviä ilmauksia. Tai kertomuksiin, joissa poikkeaminen ”normaalista” aiheutti ympäristössä reaktioita, joiden tarkoituksena oli palauttaa normaaleista toimintatavoista poikennut yksilö takaisin normaalin ”moniammatillisuuden” piiriin. Näiden havaintojen avulla aloin vähitellen hahmottaa sekä/että -kategorian kahta luokkaa siten, että toisessa on kyse itsensä muuttamisesta ajattelun ja puheen tasolla ja toisessa enemmän yhdessä tekemisestä, jossa yksilöä koetellaan.

4.2 Marginalisaatio

Normaaliuden näkökulmasta marginaali voidaan määritellä ulkopiiriksi, joka on normaalin sisällä, mutta sen sisäpiirin ulkopuolella. Toisin sanoen marginalisaation piiriin kuuluvat ajautuvat tai ajetaan reunalle, muttei sen toiselle puolelle eli marginaalin piirissä olevat eivät ole ulossuljettuja tai syrjäytyneitä osallisuudesta normaaliuteen. (Raunio 2006, 56.)

Päinvastoin kuin syrjäytyminen marginalisaatioon liitetään usein sekä positiivisia että negatiivisia merkityksiä (Helne 2002, 100). Kun marginaaliin hakeudutaan omasta tahdosta, voi se olla kenelle hyvänsä virkistävä tilaisuus avata uusia näkökulmia sosiaalisessa normaalisuudessa elämiseen. Marginaalista myös palataan uusiutuneena normaalisuuden sisäpiiriin. Marginaalilla ja marginalisaatiolla on myös negatiivisia merkityksiä, kun siihen liittyy kokemuksellinen ulkopuolisuus, jolloin ”marginalisaatiossa ei ole kyse elämää rikastuttavasta marginaaliin asettumisesta, vaan sivullisuuden, erilaisuuden ja toiseuden kokemuksista.” (Raunio 2006, 57.)

Tämä Kyösti Raunion (2006) marginalisaatioon liittyvä asetelma, jossa on normaalisuuden sisäpiiriläisiä, normaalisuuden ulkopiiriläisiä ja ulos-suljettuja, on mielestäni moniammatillisuuden näkökulmasta kiinnostava, koska sen kautta moniammatillisuus saa lisää dynamiikkaa, jonka avulla moniammatillisuutta voidaan ymmärtää myös liikkeenä, jossa keskeistä ei ole vain yksilön ajattelutapa erilaisuuden suhteen, vaan myös se ympäristö tai normaalius, jossa yksilöt ovat. Toisin sanoen, kun Kouvolassa tekemäni tutkielma koski yksilöä ja hänen suhteitaan tiimissä, niin marginalisaatio laajentaa tätä näkökulmaa koskemaan koko sitä systeemiä, jossa moniammatillisuuden normaalius määritellään.

Marginaalin ja marginalisaation (liike normaalin sisä- ja ulkopiirin välillä) näkökulmasta aloin kiinnittää huomiota tutkimusaineistossa ilmaisuihin, joissa erilaisuutta kuvattiin mielestäni enemmän kokemuksena omasta ei-normaaliudesta kuin ajattelutavan muutoksena tai pyrkimyksenä suvaita erilaisuutta. Hyvinä esimerkkeinä näistä kokemuksista seuraavat katkelmat tutkimusaineistosta:

Kollegiaalista tukea olen kaipaillut moneen otteeseen yksikön ainoana [ammattini edustajana]. Kaikilla muilla eri ammattilaisilla sitä löytyy tästä talosta. Olen hakenut sitä muista yksiköistä, oman työn kehittämiseen liittyvissä kysymyksissä ja kun kaipaa, että joku ymmärtää ilman perinpohjaista selitystä oman työn haasteet ja mahdollisuudet. (K69)

Työrooli on kuin konsultilla, joka on irti yksikön arjesta eli kunkin ajankohdan tunnelmista ja työtilanteesta. – – Eikä viikko-ohjelmaan ainakaan minulla pysty sijoittamaan moniammatillisia tiimejä, vaikka

muut työntekijät tietysti tiimejä pitävätkin. Jostain kaikki tällöin jäävät paitsi. – – Oman osa-aikaisuuden tuottama jatkuva ja moneen asiaan vaikuttava ristiriita on mukana lähes kaikissa kokemuksissani moniammatillisuudesta. (1)

Kuten näissäkin esimerkeissä näyttivät aineistossa marginalisaatioon liittyvät ilmaukset yleisesti olevan yhteydessä yksinäisyyteen tai ulkopuolisuuteen, jonka taustalla oli mielestäni rakenteellisia syitä, joihin informantit eivät voineet vaikuttaa ja joiden olemassaoloon he olivat jotenkin ”syyttömiä”. Marginalisaatio tai marginaalissa oleminen ei siis ollut pelkästään informanttien oma valinta, vaan siihen liittyi esimerkiksi harvinaiseen ammattiin tai työaikaan liittyvää ulkopuolisuutta, jonka ratkaisemiseen ei pelkkä integraatiolle tyypillinen ”muuta omaa ajatteluasi” - ajattelutapa riittänyt.

Hybridien tai haastateltavien hybrisisyyden näkökulmasta marginalisaatio myös näyttäytyi siinä muodossa, jossa se kulttuurintutkimuksessa ymmärretään, eli hybridi on jonkinlainen kulttuurinen kummajainen, joka sekoittaa luokitteluihin ja kategorioiden puhtaanapitoon perustuvan ajattelun sekä pakottaa tarkistamaan rajanvetojen perusteet. Aineistossa ammattiryhmien väliset rajanvedot tai kategorioiden puhtaanapitoon perustuva ajattelu tulivat esiin erityisesti asiakasprosessin aloittamiseen liittyvissä tilanteissa, joissa asiakas tulee ensi kertaa A - klinikkatoimen tai yksikön asiakkaaksi. Mielenkiintoista näissä kuvauksissa oli, että erilaiset yritykset muuttaa normaaleja sisäänottokäytäntöjä joko tahattomasti tai tarkoituksellisesti saivat aikaan ympäristössä käyttäytymistä, joka voidaan tulkita marginaaliin joutumiseksi ennemmin

kuin sinne menemiseksi. Kokemuksistaan marginaaliin joutumisesta eräät informantit totesivat seuraavaa:

Yllätyksiä tulee yllättäviltä tahoilta. -- Asioihin ei pääse kiinni. --
Kaikkiin näihin vaikeuksiin en ole osannut varautua ja siitä johtuu ilmaisu, etten tiedä oikein miten toimisin, ja tuntuu 'etten tiedä yhtään mitään' ja kuitenkin haluan toimia oikein ja vastuullisesti. (10)

Tiedostan, että mulla on itseni kanssa jonkinlainen työrooliini liittyvä 'identiteettihäiriö' -- Olen asiakastilanteissa selkeesti [toiminnikkeestä poikkeavassa] roolissa, mutta tiimissä se jotenkin jää liikaa piiloon. -- Sellaista pientä sisäistä kamppailua käyn tämän asian kanssa, ei ihan yksinkertaista. (12)

Sekä edellisissä että aikaisemmissa esimerkeissä on mielestäni keskeistä se, että moniammatillisuuden ytimessä on suvaitsevaisuus erilaisuutta kohtaan, mutta tämän suvaitsevaisuuden rajat voivat tulla vastaan silloin kun normaaleja toimintatapoja ajatellaan toisin tai yritetään muuttaa.

On kuitenkin tässä vaiheessa hyvä huomata, että ulkopuolisuuden kokemuksista puhuvat informantit kokivat myös itsensä omasta mielestään hyvinkin moniammatillisiksi ihmisiksi, vaikka kokemukset moniammatillisuudesta eivät aina ole olleet kovin "ruusuisia" heidän kohdallaan. Loppuhaastattelujen yhteydessä tämä heidän vahva kokemuksensa omasta moniammatillisuudesta pystyi myös mielestäni aistimaan. Hyvän esimerkin tällaisesta aistimuksestani antaa seuraava katkelma eräästä loppuhaastattelusta:

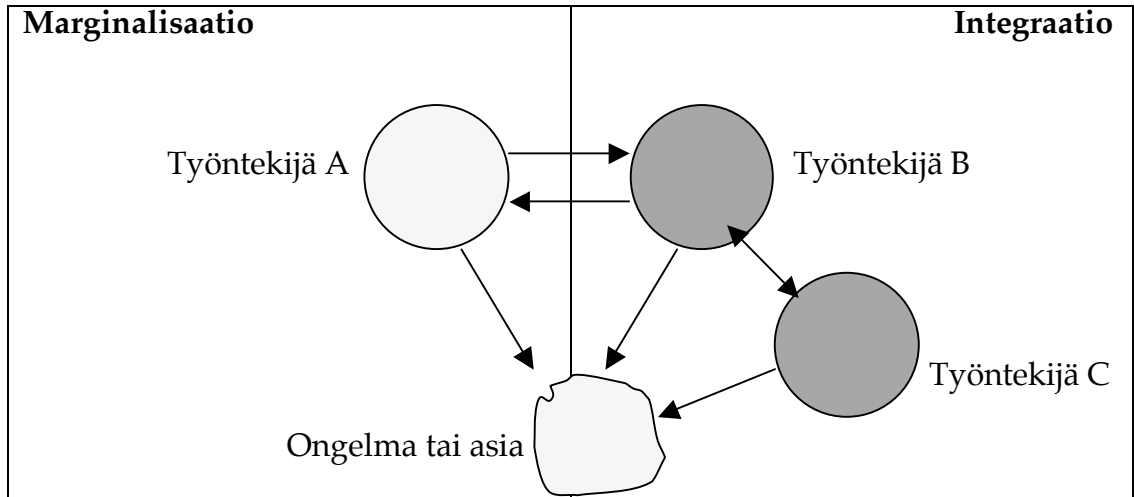
Tutkija: Näetkö siinä sun irrallisuudessa jotakin hyviä puolia?

Informantti: Mä nään niin kuin – – itsestään selvyys on että kun ei ole kokoajan kiinni asioissa antaa se tilaisuuden nähdä selkeämmin jotain seikkoja ja se että on kiinni myöskin muussa ja muissa yhteisöissä – – se on tavallaan irtiottoa tai tilaisuus haistella ilmoo, miten muualla menee, mitä muualla tän tyyppisistä rajapinnan asioista ajatellaan tai työnjako asioista – – (57.1)

Keskeistä esimerkissä on mielestäni se, että kokemukset moniammatillisuuden vaikeudesta tai ristiriitaisuudesta voivat myös muuttua voimavaraksi, joka kantaa kohti elämää, jossa erilaisuuden suvaitsemisen sijaan eletään lausetta ”meitä on moneksi” mukaan (Lehtonen ym. 2003, 13).

Kun pohdiskelin integraation ja marginalisaation välisiä eroja, alkoi minulle vähitellen hahmottua kaksi erilaista tapaa elää erojen kanssa. Tässä pohdinnassa minua auttoivat sosiaaliset verkostoteoriat ja varsinkin Mark Granovetterin idea heikosta sidoksesta (Barabási 2002; Buchanan 2002). Toinen tärkeä ajatus, jonka avulla kehitin heikon sidoksen ideaa eteenpäin, oli Seikkulan ym. (2005, 30) havainto siitä, että pyrittäessä monitoimijaisessa tilanteessa määrittelemään yhteistä ongelmaa, niin tullaan tavoitelleeksi mahdotonta, koska yhteistä ongelmaa ei ole. Yksinkertaisimmillaan tämä yhteisen ongelman mahdottomuus tarkoittaa minulle sitä, että kaikki toimintaan osallistuvat ovat subjekteja tai näkökulmaisista siten, että jokaista asiantuntijaa heidän omasta näkökulmasta ympäröi vain maallikkoja – olivat he sitten asiakkaita tai toisia asiantuntijoita. A -klinikkasäätiöllä tilanne on kuitenkin toinen, koska osalla ammattiryhmistä on monitoimijaisissa

tilanteissa (kuten esimerkiksi tiimeissä) myös kollegoja. Hahmotan tilannetta seuraavan kuvan avulla:

KUVIO 1. Monitoimijainen tilanne marginalisaation ja integraation näkökulmasta

Kuviossa työntekijä A edustaa moniammatillisuutta, joka tapahtuu marginaalista siten, että hänen osalta monitoimijainen tilanne tarjoaa vain maallikkosuhteita (yksisuuntaisia nuolia). Työntekijöiden B ja C (edustavat samaa ammattiryhmää, mutta eri kuin työntekijä A) kohdalla tilanne on toinen, koska monitoimijainen tilanne tarjoaa heille maallikkosuhteiden lisäksi kollegasuhteen (kaksisuuntainen nuoli).

Marginalisaatiota voidaan siis verrata tilanteeseen, jossa muutetaan ulkomaille yksin, ilman ihmisiä, jotka esimerkiksi puhuvat samaa kieltä kanssasi. Integraatiolle tyypillistä moniammatillisuutta voi taas verrata ryhmämatkaan, jossa samaa kieltä puhuvien kanssa voidaan helposti keskustella kokemuksista ja varsinkin vertailla näitä kokemuksia siihen mikä on vierasta verrattuna tuttuun tai entiseen. Asiantuntijalla on siis

integraatiossa paikka, jossa joku ymmärtää häntä ja hänen työnsä haasteita tai mahdollisuuksia ilman perinpohjaista selitystä. Marginaalista käsin tapahtuvassa moniammatillisuudessa tätä paikkaa taas ei ole, joten ulkopuolisuuden tunne on osa asiantuntijan jokapäiväistä tai normaalia työelämää halusi hän sitä tai ei. Toisaalta marginalisaation etuna on, jos matkailu -metaforaani vielä jatketaan, että se parhaimmillaan pakottaa kohtaamaan paikalliset ihmiset ja heidän erilaiset tapansa. Lyhyesti siis integraatiossa erilaisuus säilyy erilaisuutena kollegasuhteiden avulla, mutta marginalisaatiossa erilaisuus muuttuu moneudeksi, koska erilaisuutta (yksilöitä) on niin paljon, että rajanvedot muuttuvat mahdottomiksi (vrt. Lehtonen ym. 2003, 7).

Ennen tämän luvun pohdintaa voidaan siis mielestäni kahden edellisen osion eli *Moniammatillisuutta yksin ja yhdessä* -analyysin perusteella todeta, että A -klinikkasäätiön moniammatillisuuden ytimessä on integraatiolle perustuva moniammatillisuus, jossa pyritään ryhmien väliseen suvaitsevaisuuteen muuttamalla yksilön ajattelutapoja. Tämä integraatiopainotus moniammatillisuuden ytimessä näennäisesti peittää alleen marginalisaatiolle perustuvan moniammatillisuuden, jossa pyritään erilaisuuden sijaan elämään ja toimimaan kaiken kattavan moneuden kanssa, vaikka se on osoittautunut hankalammaksi kuin yksilöt ovat osanneet odottaa.

4.3 Moniammatillisuuden problematisointi

Eräs moniammatillisuustutkimuksen informantti totesi moniammatillisuudesta seuraavaa: ”Työyhteisö parhaimmillaan tukee ja inspiroi,

'samassa veneessä' -olemisen kokemus on vahva, yli koulutus- ja asemarajojen" (11). Kun tätä samassa veneessä olemisen vertauskuvaa sovelletaan edelliseen analyysiini, niin voidaan mielestäni sanoa, että joillekin A -klinikkasäätiön moniammatillisuus on myös eri veneissä olemista samalla järvellä tai ehkä marginalisaation näkökulmasta paremminkin samalla järvellä olemista, jossa osa on kirkkoveeneissä ja osa yhden hengen kajakeissa. Moniammatillisuus ei siis ole sen rakenteen puolesta sama kaikkien osalta, vaikka ajattelutavat esimerkiksi integraation perustuvan moniammatillisuuden ja A -klinikkasäätiön arvojen näkökulmasta ovatkin mielestäni säätiöläisten osalta yllättävän samankaltaisia.

Työn tekemisen kannalta arvojen ja ajattelutapojen samankaltaisuus on varmastikin tärkeä asia, mutta kun tarkastelun kohteeksi otetaan työn ja moniammatillisuuden kehittäminen, tulevat moniammatillisuuteen liittyvät rakenteelliset erot mielestäni keskeiseen rooliin. Toisin sanoen kun haetaan moniammatillisuuteen liittyvän integraation ja marginalisaation välistä yhteyttä, niin nousee mielestäni keskeiseen rooliin moniammatillisuuden kehittäminen, jossa tiimien sisäisen dynamiikan lisäksi huomioidaan sellaisia seikkoja, jotka tulevat enemmän A -klinikkasäätiön menneisyydestä tai tavasta toteuttaa "normaalia" moniammatillisuutta. Ihmissuhteiden lisäksi moniammatillisuuden kehittämisessä on siis mielestäni kysymys myös "annettuna otetun" moniammatillisuuden toisin ajattelusta eli normaaliuden problematisoinnista.

Risto Eräsaari (2006, 43–44) määrittelee problematisoinnin havainnon havainnoimiseksi, jossa ei kuitenkaan ole kyse havainnon perusteella epäjärjestykseksi todetun asian tai tilanteen korjausyrityksestä, vaan problematisoinnissa on kyse tutkimuksellisen kiinnostuksen laajentamisesta asiantuntijatiedon representaation politiikkaan. Itse tulkitseen Eräsaaren

(2006, 19–54) tekstiä siten, että problematisoinnissa on kysymys ajattelusta tai toiminnasta, jossa keskitytään ”asian” määrittelyyn eli siihen kuka tai mikä ”asian” määrittelee ja mitä tämä ”asian” määrittely jättää ulkopuolelleen.

Problematisointi nostaa esiin myös asioiden ja ilmiöiden ajallisuuden, koska ”asioilla, ongelmilla tai tapahtumilla on jokin syntyperä, ne ovat ilmaantuneet tai polveutuneet jostakin, ne ovat jotenkin itse perustelleet itsensä ja tällä kaikella on omat vaikutusyhteytensä” (Eräsaari 2006, 43). Moniammatillisuuden kehittämisen näkökulmasta problematisoinnissa on siis kyse mielestäni siitä, että moniammatillisten tiimien havainnoinnin tai tutkimisen lisäksi pitäisi keskittyä myös siihen traditioon, joka moniammatillisuutta ja sen normikäytäntöjä määrittelee.

A -klinikkasäätiön traditiosta ponnistavien rakenteiden taustojen ja annettujen asiantilojen toisinajattelua suosiva problematisointi korostaa moniammatillisuudessa ja sen kehittämisessä mielestäni kahta asiaa, joista toista kutsun moneudeksi ja toista neutraaliuden hylkäämiseksi.

Moneudella tarkoitan kahta asiaa. Ensinnäkin tarkoitan sillä sitä, että moniammatillisuutta ei voi määritellä ja kehittää pelkästään yhdestä näkökulmasta, vaan tarvitaan hoitotyön, sosiaalityön, ohjaajien, lääkärien, siistijöiden, emäntien jne. näkökulmaa. Toiseksi tarkoitan sillä myös sitä, että tarvitaan ymmärrystä, jossa lääkäreitä, sairaanhoitajia, sosiaaliterapeutteja jne. ei ymmärretä yhtenä homogeenisena joukkona, vaan että näidenkin ammattiryhmien tai esimerkiksi yksiköiden ja alueiden sisällä on alaryhmiä ja erilaisuutta. Toisin sanoen moneuden näkökulmasta problematisoinnissa korostuu mielestäni koko A -klinikkasäätiön moniammatillisuutta koskevien standardien sijaan enemmän moniammatillisuuden alueellinen tai kontekstisidonnainen kehittäminen (vrt. Seikkula ym. 2005, 157).

Paulo Freiren vapautuksen pedagogiikasta lähtöisin oleva idea siitä, että ammatillinen toiminta – sekä yksilön että organisaation tasolla – ei ole koskaan neutraalia, vaan jokainen käyttää valtaansa normaaliuden määrittelyssä on mielestäni se eettinen perusta, jolle moniammatillisuuden problematisointi rakentuu (Juujärvi, Myyry & Pessa 2007, 193, 197). Problematisointi siis korostaa moniammatillisuuden kehittämisessä vallankäytön läpinäkyvyyttä siten, että se hylkää ajatuksen yksilön tai ryhmän toiminnan neutraalisuudesta. Esimerkkinä tällaisesta asiantuntijan neutraalittomuudesta Seikkula ym. (2005, 30) toteavat verkostokokousten näkökulmasta seuraavaa:

Ensinnäkin, verkostokokouksissa kommunikoidaan suhteita. Ihmiset eivät ylipäätään voi olla kommunikoimatta, ja kommunikoidessaan he eivät voi olla asemoimatta itseään suhteessa toisiin. Kun palavereissa määritellään ongelmaa, tullaan myös määritelleeksi, kuka on pätevä määrittelemään ongelman.

Mielestäni tämä Seikkulan ym. (2005, 30) havainto asiantuntijoiden välisistä suhteista on mainio, koska siinä tulee esiin vallankäytön olemus asiantuntijoiden arkisissa käytännöissä. A -klinikkasäätien tiimien kannalta Seikkulan ym. (2005, 13) havaitsema asiantuntijoiden vallankäyttö ongelman määrittelyn yhteydessä on mielestäni kuitenkin hieman moniulotteisempi ilmiö, koska kommunikaation lisäksi A -klinikkasäätien moniammatillisuudessa vallankäyttö näkyy myös sen rakenteissa ja traditioissa. Tämän vuoksi olisinkin sitä mieltä, että neutraalisuuden hylkääminen moniammatillisuuden kehittämisessä koskee erityisesti A -klinikkasäätien ja A -klinikatoimien hallintoa, koska rakenteellisia kysymyksiä harvemmin

päätetään pelkästään alueiden sisällä olevissa tiimeissä. Tässä yhteydessä on hyvä muistuttaa myös siitä, että tutkimusaineistossa mainitut kokemukset ulkopuolisuudesta harvoin olivat seurausta pelkästään vallankäytöstä joko ihmissuhteissa tai rakenteissa – kysymyksessä oli mielestäni monesti ehkä enemmänkin jonkinlaisesta ihmissuhteiden ja rakenteiden yhteisvaikutuksesta.

Tämän *Moniammatillisuutta yksin ja yhdessä* -analyysiin liittyvän pohdinnan lopuksi voisin problematisoinnin näkökulmasta todeta, että tärkeintä tässä moniammatillisuuden problematisoinnissa on mielestäni ajatus tai oivallus siitä, että moniammatillisuus A -klinikkasäätiöllä ei ole vielä valmis, vaan matka kohti ksenosofiaa eli moneuteen liittyvää viisautta on vielä monella tavalla kesken sen 50 vuoden onnistuneesta taipaleesta huolimatta. Tästä matkan jatkumisesta esimerkkinä mainittakoon, että huolissani olen moniammatillisuuteen liittyvästä traditiosta esimerkiksi silloin, kun A -klinikkasäätiön historiikissa (Ahonen, 2005) ohjaajat yhtenä suurena ammattiryhmänä mainitaan sen sivuilla pääasiassa vain kuvatekstien yhteydessä.

5 Analyysien yhteenveto ja tutkielman jälkikirjoitus

Tämä tutkielman tarkoituksena ja tavoitteena oli tutkia sitä, mitä kutsutaan "moniammatillisuudeksi". Tutkielman lähtökohtana ei siis ollut tarkastella tutkimusaineistoa moniammatillisuuteen liittyvän teorian näkökulmasta tai luoda aineistosta yksiselitteistä määritelmää moniammatillisuudesta, koska tutkielmani sosiokonstruktivistinen viitekehyksen ja käyttämäni analyysin lähtökohtana oli enemmän moniäänisyys kuin asioiden puhki selittäminen.

Tutkielmani perusvalinnoista käsin moniammatillisuustutkimuksen tutkimusaineistoa on analysoitu seuraavien kysymysten pohjalta:

- 1) Mitä on moniammatillisuuden ytimessä?
- 2) Mitä on moniammatillisuuden reunalla?

Näiden kysymysten pohjalta tein kolme analyysia, jotka ovat mielestäni itsenäisiä kokonaisuuksia tai näkökulmia siihen, mitä moniammatillisuuden ajatellaan A -klinikkasäätiöllä olevan. Yhden moniammatillisuuteen liittyvän määritelmän sijaan siis tutkielmani sisältää niitä kolme. Tämän vuoksi myös tässä luvussa, jossa teen tutkielmani analyysien ja niihin liittyvien pohdintojen yhteenvetoon, en lähde tekemään sellaista yhteenvetoa, jossa tämä analyysien näkökulmaisuus häivyttäisiin yhteen, kokoavaan näkökulmaan tai ajatukseen moniammatillisuudesta. Tämän luvun päätehtävä on siis palvella tämän tutkielman lukijaa siten, että kaikkien analyysien oleellinen sisältö löytyy tästä luvusta ilman että "analysoin analysointejani" sen enempää.

Yhden poikkeuksen kuitenkin teen ja se koskee analyysien pohdintoja. Sen sijaan, että toisin kaikki lukujen pohdintojen ydinkäsitteet yhteen tässä luvussa, teen vielä viimeisen tai neljännen omakohtaisen pohdinnan, joka ei liity välttämättä tämän tutkielman analyyseihin ja niihin liittyviin pohdintoihin mitenkään, vaan se on eräänlainen tämän tutkielman ”piste i:n päällä” tai tutkielman tekijän jälkikirjoitus.

5.1 Tutkielman analyysien yhteenveto

Tutkielman analyysien lopputulosten pohjalta voidaan todeta, että A - klinikkasäätiön moniammatillisuuden ytimessä ovat:

Tiimityö -menetelmä

Asiakas ja heidän hoitoonsa keskittynyt asiantuntija

Ryhmiä integraatiolle perustuva moniammatillisuus

Moniammatillisuuden A -klinikkasäätiöllä siis ajatellaan olevan asiakas-keskeistä tiimityötä, jossa asiakkaiden hoitoon keskittyneet asiantuntijaryhmät pyrkivät sivistymällä ja omia ajattelutapojaan muuttamalla tulemaan suvaitsevaisemmiksi muita asiantuntijaryhmiä kohtaan. Tämä moniammatillisuuden ”valtavirtaan” liittyvä representaatio näennäisesti peittää sen reunalla olevan moniammatillisuuden, jossa analyysien lopputulosten pohjalta voidaan todeta olevan:

Päihdetyön moniammatillistumisprosessi

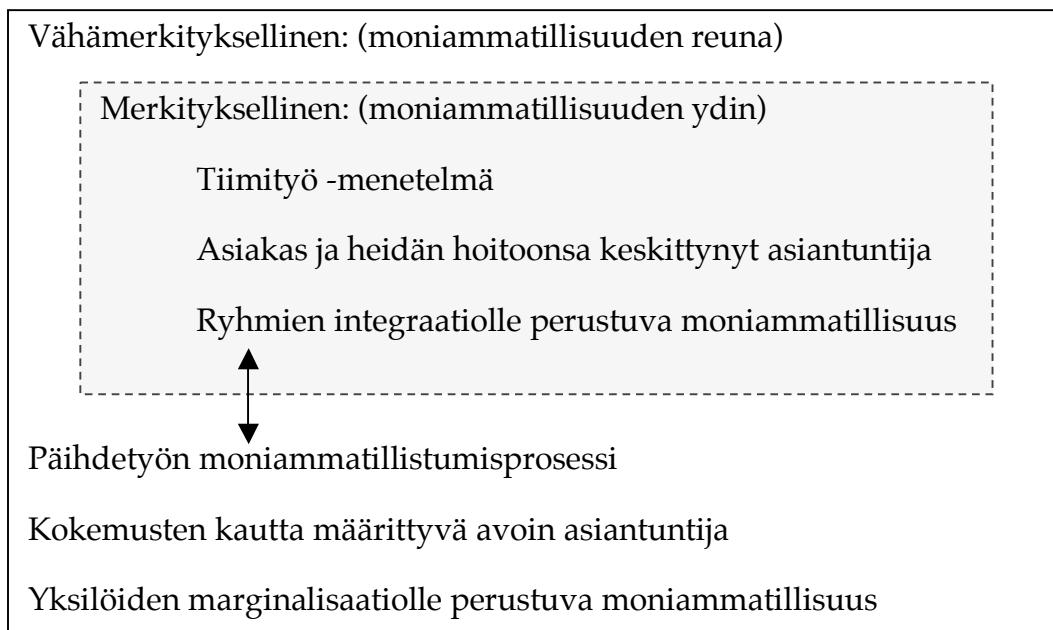
Kokemusten kautta määrittyvä avoin asiantuntija

Yksilöiden marginalisaatiolle perustuva moniammatillisuus

Moniammatillisuuden toisin ajattelussa ja kokemisessa on siis kysymys korostuksesta, jossa moniammatillisuus on asiantuntijoiden osaamiseen liittyvä pitkän aikavälin tasa-arvoprosessi, jossa asiantuntija ei sulje pois oman asiantuntijuuden määrittelystään mitään kokemusta tai kommunikaatiota, vaikka hän silloin voi joutua elämään kaiken kattavan moneuden keskellä yksin.

Analyysien lopputulosten ymmärtämisen kannalta on mielestäni tärkeää oivaltaa se, että ilmiönä tai kokonaisuutena A -klinikkasäätiön moniammatillisuus on olemassa vain siinä vuorovaikutuksessa, joka on olemassa ytimen ja reunan välillä. Tässä vuorovaikutuksessa muodostuu siis moniammatillisuus -ilmiön merkitys A -klinikkasäätiöllä ja tämä merkitys ei synny ilman jotain sellaista joka koetaan merkitykselliseksi tai vähemmän merkitykselliseksi. Toisin sanoen ilman ei-merkityksellistä, ei voi olla olemassa jotain sellaista, joka koetaan merkitykselliseksi (vrt. Veivo & Huttunen, 143).

Tärkeää analyysini osalta on mielestäni myös korostaa sitä, että merkityksellisen ja ei-merkityksellisen välinen vuorovaikutus moniammatillisuuden sisällä myös tarkoittaa sitä, että tämä analyysissäni esiintuomani asetelma on alati muutoksessa. Toisin sanoen analyysissäni on kysymys eräänlaisesta moniammatillisuuden "pysäytyskuvasta", joka semioottisina tilana eli jatkuvasti merkityksiä luovana kulttuurina A -klinikkasäätiöllä näyttää tämän tutkielman näkökulmasta tältä:

KUVIO 2. Merkityksellisen ja vähämerkityksellisen vuorovaikutus A -
 klinikkasäätiön moniammatillisuudessa.

Analyyseissa on monesti strategisesti perusteltua halkaista tarkastelun kohteena oleva ilmiö kahtia ja katsoa, mitä leikkaus paljastaa. Tärkeää on kuitenkin mielestäni huomata, että ilmiön puolittaminen ei kerro koko totuutta, vaan mielenkiintoisempaa ja ehkä todempaa onkin pohtia näiden puolikkaiden välistä kytkentää, suhdetta. (Löytty 2005, 11.) Tätä suhdetta edustaa yllä olevassa kuviossa moniammatillisuuden ytimen ja laidan välinen kaksoisnuoli. Vaikka tutkimuksen tutkimustehtävään ei kuulunut varsinaisesti moniammatillisuuden ilmiöön liittyvien suhteiden tutkiminen, niin analyysien yhteydessä olleissa pohdinnoissa näitä suhteita pohdittiin tutkielman tekijän näkökulmasta. Tämän tutkielman pohdinnat eivät ole siis tutkimustuloksia, vaan enemmänkin tulevaisuuteen eli tuntemattomaan suuntautuneita pohdintoja siitä, mistä moniammatillisuuden kokonaisuudessa voisi olla kyse. Tässä analyysien lopputulosten yhteenvedossa olevassa neljännessä pohdinnassa onkin muista pohdinnoista

poiketen enemmän kysymys menneestä, koska sen lähtökohtana on tarkastella koko tätä vuoden ja kahden kuukauden mittaista moniammatillisuustutkimusta taaksepäin ja vastata lyhyesti tutkielman tekijän näkökulmasta seuraavaan klassikkokysymykseen: ”Miltä nyt tuntuu?”

5.2 Kuka meistä on oikeutettu heittämään ensimmäisen kiven?

Tämän tutkielman tekoon on vaikuttanut se, että se on itsenäinen ”sisarteos” Timo Väisäsen pro gradu -tutkielmalle moniammatillisuuden johtamisesta. Tämän vuoksi tässä tutkielmassa ei esimerkiksi johtamisesta puhuta kovinkaan paljon. Tämän tutkielman tekemiseen on myös vaikuttanut se, että koko A -klinikkasäätiön moniammatillisuustutkimuksen ajan olemme Timon kanssa puhuneet moniammatillisuudesta ja jopa silloin tällöin riidelleetkin siitä, kumpi meistä on se, joka ymmärtää paremmin sitä, mistä moniammatillisuudessa on kyse. Parhaiten minulle näistä kiistoista on jäänyt mieleen se kysymys tai sanonta, jolla Timo palautti ”besserwisserin” minussa takaisin valtakamppailuista itse työn ääreen. Tämä kysymys kuului seuraavalla tavalla: ”Kumpi meistä on oikeutettu heittämään ensimmäisen kiven?”

Useiden ammattieettisten sääntöjen taustalla on Kantin etiikka, joka ilmenee monesti sellaisina ilmaisuina, joissa kunnioitetaan toisen ainutlaatuisuutta ja itsemääräämisoikeutta. Kantin etiikan kritiikin mukaan tässä puolueettomuuden ja tasa-arvon korostamiseen sisältyy kuitenkin samankaltaisuuden harha, jossa kaikkien ihmisten oletetaan olevan samanlaisia ja heillä oletetaan olevan samat tarpeet kuin hallitsevilla enemmistöllä.

(Juujärvi ym. 2007, 197–200.) Tämän Kantin etiikan kritiikin kautta olisinkin

nyt ymmärtämässä, että etiikka, jossa toinen asiantuntija ei saa kohdella toista asiantuntijaa pelkästään välineenä, tarvitsee lisäksi ajatuksen asiantuntijan inhimillisyydestä, jossa tiedostetaan se, että kaikista hyvistä pyrkimyksistä huolimatta toinen asiantuntija kohtelee silloin tällöin toista asiantuntijaa välineenä, eikä ihmisenä. Tähän ajatteluun minusta myös tuo Timon raamatullinen kysymyksenkin viittaa.

Kuka meistä on oikeutettu heittämään ensimmäisen kiven - kysymyksen ydin on siis moniammatillisuuden näkökulmasta anteeksiannossa tai armollisuudessa itseä ja muita kohtaan. Tärkeää tämä anteeksianto on mielestäni varsinkin silloin, kun koemme, että meitä on kohdeltu huonosti toisen asiantuntijan toimesta. Tällä tarkoitan sitä, että Timon lausahduksen etiikka kieltää asiantuntijalta kostamisen. Toisin sanoen "Timomaisen" etiikan mukaan asiantuntija ei saa epäkohtiin puuttuessaan kostaa kokemaansa epäoikeudenmukaisuutta. Tämä kostonkierrettä ehkäisevä etiikka yhdistettynä toisen asiantuntijan hyvään kohteluun mielestäni korostaa moniammatillisuudessa sen ei-kilpailullista puolta, jossa esimerkiksi toisen ammattikunnan sisäistä kehittymistä ei nähdä uhkana oman ammattikunnan olemassaololle tai arvostukselle.

Tämä ei-kilpailullisen ja yhteiskehittelylle perustuvan "kiviä heittämättömän" moniammatillisuuden oivaltaminen on se keskeinen asia, jonka olen tämän tutkielman teon aikana moniammatillisuudesta ymmärtänyt. Kiitoksena Timolle moniammatillisuustutkimuksen aikaisesta hyvästä yhteistyöstä ja avusta vaikeina hetkinä nimeän tutkielmani hänen moniammatillisuuden ei-kilpailullista etiikkaa korostavan kysymyksen tai sanonnan mukaan. Kiitos Timo.

6 Dialoginen tutkielma, jossa ei puhuta sanaakaan dialogista

Keskeinen ääneen lausuttu metodologinen valinta, jonka tein ennen pro gradu -tutkielmani aineistonkeruuta, aineiston analyysia ja raportin kirjoittamista, oli tehdä dialoginen tutkielma, jossa ei olisi sanaakaan dialogista tai dialogisuudesta. Dialogisuus ja sosiaalinen konstruktivismi olivat siis ne tapa tai metodologia, jolla pyrin tutkielmaani tekemään, mutta itse tutkielman sisällön osalta pidättäydyin niistä kirjoittamisesta.

Dialogisuutta ja siihen liittyviä teorioita siis käytettiin tutkielman aineistonkeruun ja analyysin taustalla olevana pohjateorianana, jonka avulla tutkielman erilaiset rajaukset ja valinnat pyrittiin tekemään tai perustelemaan. Itse dialogisuuteen liittyvää teoretisointia ei siis löydy edes tämän tutkielman metodologiaa käsittelevästä luvustakaan, vaikkakin aineistoanalyysin esittelyn yhteydessä sitä sivutaan hieman kulttuurisemiotiikan muodossa.

Tämän päätökseni takana on ajatus siitä, että dialogisuus eli dialoginen ajattelutapa ei välttämättä kehity siitä puhumalla, vaan sitä soveltamalla.

Toisaalta halusin myös tutkielman tekijänä soveltaa ja syventää sitä näkemystä, mikä minulla on dialogisuudesta vannomatta kenenkään filosofin nimeen, vaikkakin Mihail Bahtinin ajatus yksilön ja ilmiöiden moniäänisyydestä onkin tutkielmani peruslähtökohdissa havaittavissa (vrt. Seikkula ym. 2005). Varsinkin tämän tutkielman rakenne (kolme erillistä analyysiä ja pohdintaa) on siis enemmän minun ajatukseni siitä, miltä dialoginen tutkielma näyttää, kuin suora sovellus, jostain aikaisemmasta teoriasta tai tutkimuksesta. Kaikki muu onkin sitten aika pitkälle lainaa muilta ajatteliijoilta.

Käyn tässä tutkielmani metodologiaa käsittelevässä osiossa aluksi läpi koko A -klinikkasäätiön moniammatillisuustutkimuksen kokonaisuuden ja sen kulun, koska tämän tutkielman toteutukseen on myös myötävaikuttanut Timo Väisänen, joka teki yhteisestä aineistostamme hallintotieteen alalta pro gradu -tutkielman. Kun moniammatillisuustutkimuksen kokonaisuus on kuvattu, keskityn seuraavissa osioissa enemmän tämän tutkielman kannalta keskeisiin valintoihin, jotka koskevat pääasiassa aineistonkeruuta ja aineistanalyysia. Tämän jälkeen teen joitakin lisähuomautuksia tutkielmani sosio-konstruktivistiseen tieto- ja ihmiskäsitykseen. Lopuksi pohdin vielä kriittisesti tekemiäni valintoja koko moniammatillisuustutkimuksen näkökulmasta.

6.1 Moniammatillisuustutkimuksen kokonaisuus ja sen kulku

A -klinikkasäätiön moniammatillisuustutkimuksen käytännön toteutuksen pohjaideana oli toteuttaa aineistonkeruu sekä kvantitatiivisella että kvalitatiivisella menetelmällä yhdessä Timo Väisäsen kanssa ja tämän jälkeen tehdä kaksi erillistä tutkielmaa tästä aineistosta. Sovimme moniammatillisuustutkimusta käynnistäessämme Timon kanssa, että vaikka aineiston keruu ja siihen liittyvät päätökset tehdään yhdessä, niin lopullinen vastuu määrällisestä aineistosta kuuluu Timolle ja laadullisesta aineistosta taas minulle. Käytännössä tämä vastuujako tarkoitti sitä, että työskentelimme kahdella ”rintamalla” siten, että kyselyn aikatauluista vastasi Timo ja tutkimuskeskustelujen ja loppuhaastattelujen aikatauluista minä.

Päätös tutkimusprosessin käynnistämisestä syntyi syksyn 2006 aikana siten, että heti tammikuun 2007 alussa aloitimme Timon kanssa aineistonkeruun käytäntöihin liittyvät valmistelut. Ensimmäiset sähköpostin avulla tehdyt tutkimuskeskustelut alkoivatkin jo tammikuun lopussa, kun tutkimuskeskustelun osallistujien suostumukset oli saatu ja keskusteluun liittyvät säännöt ja käytännöt oli selvitetty heille (ks. Liite 3). Tutkimuskeskustelujen käynnistyttyä pystyimme keskittymään kvantitatiiviseen kyselylomakkeeseen ja sen testaukseen siten, että valmis kyselylomake (ks. Liite 4) jaettiin A -klinikoiden työntekijöille aluejohtajien välityksellä A -klinikkasäätiön laajennetussa johtoryhmässä 6.3.2007.

Kevään, kesän ja syksyn 2007 aikana analysoimme Timon kanssa 131 kyselylomaketta (vastausprosentti oli 92,25 %) SPSS 15.0 tilasto-ohjelmalla. Vaikka tilastollisessa analyysissä tehtiin suhteessa kyselyn väittämiin ristiintaulukointia esimerkiksi vastaajan iän, sukupuolen ja toiminimikkeen mukaan, niin pääpainon analyysissä saivat väittämien keskiarvot. Tilastollisessa analyysissä keskiarvot saivat pääpainon siksi, että moniammatillisuustutkimuksen laadullisen aineiston katsottiin vastaavan paremmin kysymyksiin, jotka menevät keskiarvojen ”tuolle puolen”. Sekä määrällistä että laadullista analyysiä pyrittiin siis käyttämään niiden vahvuusalueilla tulkittaessa aineistoa.

Laadullisen aineiston keruu sähköpostin avulla lopetettiin pääosin toukokuun 2007 lopussa eli sähköpostin avulla tapahtuva tutkimuskeskustelu kesti noin neljä kuukautta. Yhteensä tutkimuskeskusteluissa syntyi aineistoa noin 108 kappaletta A4 -liuskoja eli keskimäärin jokainen tutkimuskeskusteluun osallistunut kirjoitti noin seitsemän liuskaa tekstiä keskustelun aikana. Sähköpostin avulla tehdyt tutkimuskeskustelut päätettiin kesäkuun aikana toteutetuissa loppuhaastatteluissa, joissa jokaista

tutkimuskeskusteluun osallistunutta haastateltiin puolistrukturoidun teema-haastattelun avulla noin 75 minuuttia.

Heinäkuussa 2007 päätimme Timon kanssa olla lukematta toistemme tutkielmia ennen kuin ne ovat valmiit, koska halusimme tällä päätöksellä varmistaa sen, että tutkimusaineiston pohjalta syntyy kaksi erillistä tutkielmaa hallintotieteen ja kasvatustieteiden alueilta. Tämä päätös ei tietenkään estänyt meitä jatkamasta keskustelua moniammatillisuudesta ja etenkin toistemme auttamista ongelmatilanteissa. Heinäkuusta lokakuuhun 2007 asti luin paljon monenlaista teoreettista kirjallisuutta, joka harvoin käsitteli itse moniammatillisuutta, koska halusin ottaa hieman etäisyyttä moniammatillisuustutkimuksen aineistonkeräysvaiheessa syntyneisiin käsityksiini moniammatillisuudesta. Samalla myös loin pohjaa sille tavalle, jolla tutkimusaineistoa analysoin marraskuussa 2007. Analyysit tutkimusaineistosta ja analyysien pohdinnat kirjoitin puhtaaksi joulukuun 2007 ja tammikuun 2008 aikana.

Kokonaisuudessaan moniammatillisuustutkimus sujui osaltani hyvinkin kitkatta, vaikka varsinkin laadullisen aineiston analyysiin liittyvät ontologiset ja episteemiset pohdinnat syksyn 2007 aikana tuottivat ajoittain suurtakin päänvaivaa. Erityisen tyytyväinen moniammatillisuustutkimuksen kulun vaivattomuuden näkökulmasta olen tutkimukseen osallistuneiden informanttien osalta, koska heidän aktiivisuutensa oli näinkin monivaiheisen tutkimusprosessin onnistumisen kannalta ensiarvoisen tärkeää.

6.2 Laadullisen tutkimusaineiston keruu

A -klinikkasäätiön moniammatillisuustutkimuksen aineisto kerättiin pääasiassa sähköpostin avulla toteutettujen tutkimuskeskustelujen (N=15), tutkimuskeskustelujen jälkeen tehtyjen loppuhaastattelujen (N=16) ja A -klinikoille osoitetun määrällisen kyselytutkimuksen avulla. Lisäksi tämän tutkielman aineiston ja sen analyysin tukena on käytetty A -klinikkasäätiön WWW -sivuja, Tiimi -lehteä, historiikkia (Ahonen 2005) ja toimintakertomuksia. Tutkielmani taustalla olevaa aineistoa voi siis mielestäni kutsua laajaksi ainakin pro gradu -tutkielman yhteydessä.

Yksi syy näinkin laajaan tutkimusaineistoon keräämiseen on siinä, että halusimme Timo Väisäsen kanssa aineistonkeruuta käynnistäessämme varmistaa sen, että aineistoa on riittävästi kahteen tutkielmaan. Toinen syy kolmen aineistonkeruumenetelmän ja kahden kohdejoukon käyttöön oli myös siinä, että halusimme aineiston olevan sekä määrällisesti että laadullisesti kattava. Laadullisen kattavuuden varmistimme mielestämme sillä, että keräsimme sekä kirjallista että suullista materiaalia kohdejoukosta. Näiden syiden lisäksi on varmaankin hyvä tuoda esiin se, että halusimme aineistonkeruun yhteydessä kokeilla minulle ja Timo Väisäselle tuttujen menetelmien (survey -tutkimus ja puolistrukturoitu temahaastattelu) lisäksi jotain uutta menetelmää. Tämä on yksi syy siihen, miksi käytimme aineistonkeruumenetelmänä sähköpostin avulla toteutettua tutkimuskeskustelua.

Tämän tutkielman keskeisen aineiston muodostaa sähköpostin avulla toteutettu kirjallinen tutkimuskeskustelu, avoimen kysymyksen vastaukset kyselytutkimuksessa, loppuhaastattelujen nauhoitukset ja omat muistiinpanoni näistä haastatteluista. Oman tutkielmani kannalta keskeisen

aineistonkeruuprosessin muodostaa siis noin neljä kuukautta kestänyt kirjallinen tutkimuskeskustelu ja niihin liittyneet loppuhaastattelut, joissa jokaista informanttia haastateltiin puolistrukturoidun teemahaastattelun avulla noin 75 minuuttia. Tästä syystä keskityn A -klinikkasäätiöllä tehdyn tutkimuskyselyn sijaan enemmän edellä mainittuun aineistonkeruuprosessiin, koska sen toteutus on keskeisempi esimerkiksi tämän tutkielman luetettavuuden näkökulmasta kuin kyselytutkimus, vaikka molempien toteuttamiseen sekä minä että Timo Väisänen osallistuimme omalta osaltamme.

Sähköpostin avulla toteutetun kirjallisen tutkimuskeskustelun ideoinnin aloitimme Timo Väisäsen kanssa joulukuussa 2006, jolloin käytimme ideointimme tukena Chris Mannin ja Fiona Stewartin (2000) Internet Communication and Qualitative Research -teosta. Heidän (Mann ym. 2000) teoksensa toimi ideoinnin yhteydessä meille enemmän innoittajana kuin selkeiden ohjeiden lähteenä siitä, kuinka Internetiä voi käyttää laadullisen tutkimuksen tekemisessä.

Erityisesti minua ja Timoa viehätti heidän ajatuksensa siitä, että parhaimmillaan Internetissä tehdyn haastattelun avulla voidaan päästä jopa intiimimpään tunnelmaan kuin kasvokkain, koska Internetissä kommunikaatiosta voi tulla persoonien välisen lisäksi hyperpersoonallista eli persoonan ylittävää tai ohittavaa kommunikaatiota (Mann ym. 2000, 128). Tästä näkökulmasta aloimme hahmottaa Timon kanssa perusidea, jossa keskeistä on yksi yhteinen sähköpostiviesti, jota jatketaan informantin ja tutkijoiden välillä vuorotellen. Hetkellisen haastattelun sijaan meillä olisi siis käytössä 16 hitaasti tehtyä "teosta" tai tekstiä, jotka eivät olisi sen enempää tutkijoiden kuin tutkittavienkaan tekemiä. Toinen syy käyttää sähköpostia

välineenä oli myös siinä, että se tekniikkana oli tuttu kaikille informanteille, vaikka muutama heistä oli aluksi hieman epävarma taidoistaan.

Mannin ym. (2000, 126–159) teoksen neuvojen pohjalta huomioimme tutkimuskeskustelujen osalta myös sen, että onnistuaksemme projektissamme tutkimuskeskustelun aloitukseen, aikatauluun ja lopetukseen oli kiinnitettävä erityistä huomiota. Tämän vuoksi käytimme paljon aikaa Timon kanssa käytännön kokeiluihin, keskustelun sääntöjen luomiseen ja informanttien valintaan ja ohjeistamiseen pääasiassa puhelimen ja sähköpostin avulla. Tämän lisäksi pidimme lopetuksen kannalta tärkeänä sitä, että tutkimuskeskustelu ja sen sisältö varmistetaan kasvokkain jokaisen informantin kanssa. Lisäksi loppuhaastattelujen ajateltiin vielä paikkaavan sellaista tilannetta, jossa kaikki tutkimuskeskustelut tai osa tutkimuskeskusteluista olisivat jollakin tavalla epäonnistuneet. Samoin loppuhaastattelu olivat myös paikallaan siksi, että se antoi informanteille mahdollisuuden osallistua dialogiin kanssamme sillä välineellä, jonka he kokisivat omakseen, eli joko suullisesti tai kirjallisesti.

Aineistonkeruumenetelmän lisäksi sähköpostin avulla käyty tutkimuskeskustelu oli kannaltani dialogia, jota käytiin monella tavalla ja tasolla, koska omasta näkökulmastani kävin tutkimuskeskustelua informantin lisäksi Timon kanssa (ks. Liite 3). Käytin Timo Väisästä siis jonkinlaisena ”alkuasukastulkkina”, joka ”käänsi” minulle kohtia tutkimuskeskusteluista, joita ihmettelin tai en ymmärtänyt kevään 2007 aikana. Lisäksi Timon erilaiset reaktiot ja tulkinnat tutkimuskeskusteluista olivat osa tutkimuspäiväkirjani sisältöä.

Tutkimuskeskustelujen ja loppuhaastattelujen lisäksi A -klinikoille suunnattuun kyselyyn liittyvien teorioiden operationalisointi väittämiksi oli myös tärkeä vaihe aineistonkeruussa, koska se myös ohjasi osaltaan minua

keskittymään tutkimuskeskusteluissa konkreettisiin kuvauksiin moniammatillisuudesta. Samoin kyselyn anonyymeinä annetut vastaukset sen avoimeen kysymykseen antoivat erilaisen kuvan moniammatillisuudesta A -klinikkasäätiöllä kuin olin odottanut.

Koska tarkoitukseni oli tarkastella moniammatillisuutta kulttuurisena ilmiönä, eikä pelkästään ryhmän sisäisenä dynamiikkana, niin muu julkinen tutkimusaineisto kuten A -klinikkasäätiön WWW -sivut, Tiimi -lehti jne. antoivat minulle sen pohjan, jonka avulla liitin yksilölliset moniammatillisuuteen liittyvät kuvaukset isompaan kokonaisuuteen. Erityisen antoisia lähteitä olivat sekä A -klinikkasäätiön historiikki (Ahonen 2005) ja sen kuvaukset säätiön alkutaipaleesta että Tiimi -lehden kannanotot esimerkiksi erilaisiin hoitomuotoihin ja siihen liittyvään yhteiskunta-politiikkaan.

Loppujen lopuksi mielenkiintoisinta koko aineistonkeruuprosessissa oli se, että sähköpostin avulla toteutetut tutkimuskeskustelut menivät varsin intensiivisinä ja hitaina prosesseina jotenkin ”nahkani alle”. Tällä tarkoitan esimerkiksi sitä, että loppuhaastatteluja tehdessäni huomasin, että muistin ulkoa melkein suurimman osan niistä aiheista, joita tutkimuskeskustelujen yli 100 liuskalla käsiteltiin. Tämän takia sisällytin loppuhaastatteluihin tutkimuskeskustelujen sisällön kommentoimisen lisäksi väittämiä, joissa testasin omia oletuksiani A -klinikkasäätiön moniammatillisuudesta. Toisin sanoen tutkielmani informantit olivat omalta osaltaan vaikuttamassa siihen, miten aineistoa tulkittiin jatkossa.

Tämä omien oletusten testaaminen olikin tulevan aineistoanalyysin kannalta tärkeää, koska näiden haastattelujen jälkeen tajusin, että minun on pyrittävä katsomaan aineistoa ja moniammatillisuutta jotenkin toisin silmin tai sitten toistaisin niitä samoja ”totuuksia”, joita aikaisemmat tutkimukset ja

kirjallisuus ovat moniammatillisuudesta kertoneet. Tämän takia sovin Timo Väisäsen kanssa, että yksi tavoite tutkielmani analyysille voisi olla se, että se hakisi aktiivisesti uusia näkökulmia moniammatillisuuteen aineistolähtöisesti ilman vahvaa moniammatillisuuteen itseensä liittyvää taustateoriaa. Tutkielman analyyseista kaksi ensimmäistä onkin tämän vuoksi aineistolähtöisiä, kolmas analyysi tekee tästä säännöstä poikkeuksen olemalla teorialähtöinen analyysi.

Vaikka olimme Timo Väisäsen kanssa skeptisiä siitä, kuinka esimerkiksi sähköpostihaastattelumme onnistuu tai kuinka toteuttaa sellainen aineistonkeruuprosessi, jossa käydään dialogia moneen suuntaan, niin silti keskeiset tavoitteemme prosessin aikana toteutuivat. Yksi syy tähän oli varmastikin se, että pystyimme Timon kanssa tekemään aika nopeitakin muutoksia suunnitelmiimme jo sen takia, että kaikilla suunnitelmillamme oli myös varasuunnitelma.

6.3 Tutkielman aineistoanalyysi

Haastavinta ja samalla itseäni eniten tyydyttävintä tässä moniammatillisuustutkimuksessa oli laadullisen aineistoni analyysimenetelmän löytäminen. Keskeiset kriteerit, jotka asetin aineiston analyysimenetelmälle olivat: 1) Sen pitää auttaa sellaista ajattelua, joka poikkeaisi aikaisemmista moniammatillisuuskuvauksista ja -tutkimuksista 2) Sen pitää jollakin tavalla olla yhteneväinen dialogisuuteen liittyvän filosofian kanssa. Nämä kriteerit johdattivat minut pitkällisen etsinnän jälkeen kulttuurisemiotiikan pariin.

Edellisten kriteerien lisäksi minulla oli tutkijana analyysin suhteen sellainen ääneen lausuttu pyrkimys, että minun ei pitäisi pyrkiäkään

mihinkään moniammatillisuuden tyhjentävään määrittelyyn, vaan tutkimuksen tavoitteet voisivat olla jossakin toisaalla, niin kuin olin myös Timon kanssa sopinut loppuhaastattelujen jälkeen. Tästä toisesta tavasta suhtautua moniammatillisuuteen ja sen tuottamaan tutkimusaineistoon antoi vinkin Tuula Helnen (2002, 3) Syrjäytymisen yhteiskunta -tutkimus, jossa hän toteaa omasta toisin tekemisestään seuraavaa:

Tässä on kyse sellaisesta sekä-että -logiikasta, josta muun muassa Jacques Derrida on kirjoittanut: tutkiessamme jotain ilmiötä meidän on tutkittava sekä sitä, mitä ilmiön ajatellaan olevan, että sitä, mitä ilmiö näennäisesti sulkee pois. Jälkimmäisestä osasta vaietaan usein. –
– Puheallokoon pinnalla kelluttaessa ei aina tee mieli ajatella alla lepäävää syvyyksien hiljaisuutta, jonne raskaimmat asiat ovat vajonneet. Pyrkimykseni on tehdä toisin.

Helne toteaa myös, että sekä-että -logiikan tutkimusyksikkönä on yksilö/yhteisö -kokonaisuus, jossa tilojen sijaan tarkastelun lähtökohtana on prosessi, koska ”siltoin annetaan ymmärtää, että prosesseja pidetään tärkeämpinä kuin tiloja ja että prosessit liittyvät vähemmän ihmisten ominaisuuksiin – – ” (2002, 10). Nämä Helnen (2002) näkemys antoi minulle sen sysäyksen, että aloin pohtimaan millainen on sellainen menetelmä, jossa sekä/että -logiikan lisäksi tarkastellaan enemmän kokonaisuutta kuin pelkästään yksilöitä ja heidän suhteitaan. Lisäksi hänen (Helne 2002) ilmauksensa sekä/että -logiikasta kuvasi mielestäni hyvin sitä sääntöä, jota dialogisen tutkielman ajattelin noudattavan.

Kulttuurisemiotiikasta löysin, en niinkään mitään selkeää metodologia, vaan tavan ajatella tai lukea aineistoa siten, että se noudattaisi Helnen (2002)

tapaa tehdä toisin. Käytännössä sovelsin kulttuurisemiotikkaa analyysin teossa siten, että kokosin aluksi yhteen sellaiset asiat, jotka heti ensi katsomisella tai lukemisella olivat ”moniammatillisuutta” informanttien mielestä. Tämän jälkeen aloin hakea teksteistä ja haastatteluista kohtia, jotka poikkesivat moniammatillisuuden ”valtavirrasta”. Tähän ”poikkeuskategoriaan” kuuluivat myös sellaiset kohdat teksteissä, jotka eivät auenneet minulle monenkaan lukemisen jälkeen. Tämän jälkeen aloin asetella näitä ”palasia” yhteen ja erikseen hakien selityksiä niiden merkitykselle moniammatillisuuden ja A -klinikkasäätiön menneisyyteen viittaavista teksteistä. Tätä yhdistelytyötä tein sekä lukemalla kaikkea mahdollista aiheeseen liittyvää että kirjoittamalla samalla ajatuksiani ylös. Tätä vaihetta kuvaa hyvin se, että kannettavani kovalevyille on tallennettuna noin 40 analyysi-aihiota, joita kehitelin analyysin teon yhteydessä.

Keskeistä tälle työskentelylleni oli teoreettinen perusajatus siitä, että moniammatillisuus on osa A -klinikkasäätiön sosiaalista perintöä tai traditiota, jonka merkitys tai tarkoitus muuttaa alati muotoa moniammatillisuuden kannalta merkityksellisen ja ei-merkityksellisen välisessä dialogissa. Välineitä tämän mekanismin käsitteellisen perustan ymmärtämiseen minulle tarjosi siis kulttuurisemiotikka, vaikka itsessään se ei ole mikään suoranainen teoreettinen metodi. (Veivo ym. 1999, 168–169.)

Tämä analyysini konkreettinen ”välineettömyys” tutkielmani teossa näkyi myös sen käytännön toteutuksessa siten, että kun aineiston analysointi tuntui vaikealta, siirryin pohtimaan sitä, kuinka tehdä dialogista tutkielmaa tai semioottista analyysia ja päinvastoin. Tämä aineiston ja sen analysoinnin välinen vuoroveto oli tyypillistä minulle koko tutkielmaprosessin alusta sen loppuun asti. Tämä vuorottelu on mielestäni myös nähtävissä tämän tutkielman rakenteessa, jonka perusrakenteen muodostavat kolme itsenäistä

analyysia, joissa jokaisessa pyrin oman pohdintani kautta liittämään sekä teoriaa että aineistoa toisiinsa siten, että se muistuttaisi enemmän ajattelua tai tarinan kerrontaa kuin eri osista koottua kokonaisuutta. Tämän tyyppiseen kerrontaan minua myös innosti Klaus Weckrothin koko tuotanto ja varsinkin hänen kirjansa Mustavalkoista sosiaalipsykologiaa (Weckroth 1992).

Kun sain ensimmäinen analyysini valmiiksi alkoivat myös muutkin analyysiaihiotni joko edistyä tai hiipua. Lopulliseen tutkielmaani valitsin viidestä "hengissä säilyneestä" analyysistä kolme mielestäni parasta. Tein myös jokaisen analyysin loppuun pohdinnan, koska halusin, että tutkielma koostuu kolmesta itsenäisestä analyysistä ja niiden omakohtaisista pohdinnoista, eikä kolmesta analyysistä, joiden näkökulmaisuus häivyttäisi niitä kokoavassa pohdinnassa. Lisäsin siis jokaisen analyysin loppuun omakohtaisen pohdinnan, koska halusin näin korostaa sitä, että jokainen näistä kolmesta aineistoanalyysistä on mielestäni oma kokonaisuutensa ja totuutensa moniammatillisuudesta. Tällä tavalla pyrin myös välttämään tekemästä tietosanakirjamaista määritelmää moniammatillisuudesta, koska yhdessä nämä kolme analyysia muodostavat moniäänisen näkökulman moniammatillisuuteen A -klinikkasäätiössä, vaikka niiden välillä onkin mielestäni myös yhtäläisyyksiä.

Analyysien yhteydessä olevien pohdintojen avulla halusin myös välttää sitä, että analyyseistäni ei tulisi "näppärä" tapa sanoa ei yhtään mitään, vaan että dialogisen filosofian hengessä laittaisin myös itseni peliin hylkäämällä analyysien jälkeen oman objektiivisuuden tai neutraaliuteni suhteessa käsiteltävään aiheeseen. Tähän objektiivisuuden hylkäämiseen pyrin sillä, että pohdintojen näkökulmana oli tulevaisuus eli vielä tuntematon kehityskulku, jota ei voi tavoittaa kuin ottamalla asioihin kantaa oman mielikuvituksen pohjalta. Samalla pyrin myös pohdinnoissani

häivyttämään analyysissa esiin nousseen kaksinapaisuuden merkityksellisen ja vähämerkityksellisen välillä, koska kulttuurisemiotiikan mukaan merkityksen synty tarvitsee näitä molempia Helnen (2002, 3) sekä /että -logiikan hengessä.

Erilaisiin analysointivälineisiin tottuneena tutkielmantekijänä valitsemani kulttuurisemiotiikkaan perustuva aineistoanalyysi oli haastava ja toisinaan tuskallinenkin kokemus. Se kuitenkin vastasi mielestäni hyvin niitä ajatuksia ja kriteerejä, joita etukäteen aineistoanalyysilleni asetin. Toisin sanoen ilman semiotiikan ideaa merkitysten synnystä kulttuurissa, en varmaankin olisi saanut aikaiseksi dialogista tutkielmaa, jossa ei puhuta sanaakaan dialogista – tai mitä nyt ehkä vähäsen.

6.4 Tutkielman ihmis- ja tietokäsitys

Tutkielmani teoreettinen viitekehys on sosiaalinen konstruktivismi, joka sisällään sisältää mielestäni riittävän kuvauksen siitä, mikä tutkielmani ihmiskäsitys tai tietokäsitys pitää sisällään, mutta haluan tehdä tähän viitekehykseeni vielä joitakin tarkennuksia, joita ei edellisessä analyysiani koskevassa pohdinnassani tullut vielä esiin.

Koska taustani on aikuiskasvatuksessa, on varmaankin hyvä aluksi todeta, että tämän tutkielman lähtökohtana tai kiinnostuksen kohteena ei varsinaisesti ollut oppiminen vaan osaaminen – osaava ihminen. Tämän tutkimuskohteeni rajaus tarkoittaa sitä, että kysyn tutkielmassani mieluummin, miten joku on ammattilainen tai miten osataan, kuin mikä on jonkun ammatti tai mitä hän osaa (Rantalaiho 1994, 8). Toisin sanoen, tutkielmani ihmiskuvassa on keskeistä osaaminen, jonka määrittelyyn ei

osallistu vain osaja itse, vaan myös se ympäristö, jossa tätä osaamista esimerkiksi arvostetaan tai arvioidaan. Tämä katsontakanta vaikutti myös siihen, että lähtökohtaisesti kaikki työntekijät A -klinikkasäätiöllä olivat minulle osajia, vaikka esimerkiksi joku informantti olisikin todennut minulle, että hän ei mielestään osaa mitään. Hänen ”mitään osaamattomuutensa” ei siis mielestäni johtunut pelkästään siitä, että hän ei esimerkiksi osannut mitään, vaan siitä ympäristöstä, jossa hän tai muut osajat määrittelevät hänen ”mitään osaamattomuuttaan”. Mielenkiintoni kohteena oli siis tämän tutkielman ihmiskuvasta käsin se, miten joku on esimerkiksi ”mitään osaamaton” suhteessa muihin osajiin tai asiantuntijoihin.

Tutkielman tietokäsitystä ohjannut valinta tehtiin sen suhteen, kuinka tutkijana minun pitäisi suhtautua siihen, että aineistossa sen moniäänisyydestä johtuen puhuttiin paljon myös kaikesta muustakin kuin moniammatillisuudesta. Ongelmaa pohdittuani päädyin ratkaisuun, jossa esioletuksena on, että kaikki sekä määrälliseen että laadulliseen tutkimukseen osallistuvat tiesivät olevansa osa ”moniammatillisuustutkimusta”, joten tutkijana pystyin silloin olettamaan, että moniammatillisuustutkimus itsessään tuottaa tietynlaista puhetta työstä A -klinikkasäätiöllä. Toisin sanoen, jos kysymyksessä olisi ollut asiantuntijoille osoitettu ”asiakas-tutkimus”, olisi se tuottanut erilaista puhetta työstä kuin ”moniammatillisuustutkimus”.

Tutkimusaineistoon ja sen sisältämään tietoon liittyvä valinta myös ohjasi minua analyysissa enemmän lähtemään aineistosta käsin liikkeelle kuin teoriasta, joka kertoisi minulle, mikä aineistossa olisi käyttökelpoista ja mikä ei.

6.5 Tutkielman tekoon liittyvien valintojen kriittinen pohdinta

Tutkielmani valintojen kannalta voidaan kritisoida ainakin kahta seikkaa, joista toinen liittyy yhteistyöhöni Timo Väisäsen kanssa ja toinen informanttien valintaan. Näiden seikkojen lisäksi on tässä yhteydessä hyvä mainita, että olin tutkielmani aikana huolissani siitä, että kuinka eettistä on tehdä tutkielmaa, jossa nostetaan esiin kaksinapaisia ja hierarkkisia asetelmia, koska on olemassa mielestäni mahdollisuus, että näin toimimalla ”sementoin” tällaisia asetelmia sen sijaan, että tutkielmastani olisi esimerkiksi moniammatillisuuden kehittämisen näkökulmasta hyötyä.

Keskeinen puute mielestäni tutkielmassani on se, että hyvistä yrityksistä tai ehkä ennemminkin ihanteista huolimatta valikoitui tutkimuksen informanteiksi pääasiassa ammattiryhmiä, jotka edustavat monella tapaa mielestäni A -klinikkasäätiön valtavirtaa moniammatillisuuden näkökulmasta. Pienet, vähemmän esillä olevat tai harvinaiset ammattiryhmät jäivät tämän vuoksi osittain pois tutkielmani kohdejoukosta. Tätä tilannetta onneksi hieman paikkasi ainakin harvinaisten ammattien näkökulmasta kyselyn kohdejoukko ja sen avoin kysymys. Toisaalta moniammatillisuustutkimuksen kohdejoukko oli kuitenkin riittävän kattava sen tekijöiden resurssien kannalta, joten kokonaisuudessaan olen kuitenkin tyytyväinen siihen, että niinkin suuri joukko keskenään erilaisia ihmisiä saatiin kohdejoukkoon mukaan.

Sähköpostin avulla tehdyn tutkimuskeskustelun yhteydessä keskustelimme Timon kanssa jonkin verran siitä, kuinka Timon osallistuminen ”säätiöläisenä” ja hänen roolinsa aluejohtajana vaikuttaa informanttien vastauksiin. Huolemme oli kuitenkin ehkä liiallinen siinä

mielessä, että vaikka hänen osallistumisensa olisi vaikuttanut informanttien vastauksiin, saimme kerättyä mielestäni varsinkin Timon hyvien kysymys-ideoiden pohjalta tutkimusaineistoa, joka sisällöltään oli sen verran aidon oloista, että Timon osallistumisesta tutkimuskeskusteluihin oli mielestäni huomattavasti enemmän hyötyä kuin haittaa.

Tutkielmani analyysien kannalta olin siis huolissani siitä, että sen lähtökohtana oleva merkityksellinen/vähämerkityksellinen -kahtiajako ei välttämättä ole tutkielman mahdollisten seurauksien kannalta ehkä kaikkein eettisimpiä. Toisin sanoen vaikka analyysissa monesti onkin strategisesti perusteltua halkaista tarkastelun kohteena oleva ilmiö kahtia ja katsoa mitä leikkaus paljastaa, niin ilmiön puolittaminen ei kerro koko totuutta, vaan mielenkiintoisempaa ja ehkä todempaa on pohtia näiden puolikkaiden välistä kytkentää, suhdetta (Löytty 2005, 11). Pyrinkin ratkaisemaan tätä toiseuskäsitteisiin liittyvää ongelmaa Helsen (2002) sekä/että -logiikan avulla, johon Löyttykin (2005, 12–13) tukeutuu seuraavalla tavalla:

Kestävin ratkaisu dualismin ongelmaan onkin ottaa huomioon, että sekä itse että toinen ovat monikollisia, jo itsessään on eroja sisältäviä ilmiöitä. Toiseuskäsitteen ja 'binariteettimallin' käyttö analyysissa edellyttävät sitä, että niiden yleistettävyyttä tiedostetaan ja että se myöskin pannaan ilmi varauksena tutkimuskysymystä muotoiltaessa. – –
Mutta jos maailmaa hahmotetaan ääripäitä edustavien napojen sijaan moninaisuutta silmällä pitäen, edellä käsitelty dikotominen, toinen toisensa poissulkeva joko/tai -ajattelu muuttuu sekä/että -ajatteluksi tai niiden sekoitukseksi.

Moneuden varmistamiseksi sisällytin siis tutkielmaani kolme itsenäistä analyysia, joissa ei ole esimerkiksi ristiviittauksia toisiinsa. Lisäksi analyysien pohdinnoissa, joissa näkökulmani oli analyyseistä poiketen tulevaisuudessa, pyrin oman "ennustamisen" kautta yhdistämään sekä/että -logiikan avulla näitä kahtiajakoja, vaikka tutkielmani perustehtävänä ei ollut selvittää eri kahtiajakojen välisiä suhteita. Toisin sanoen tutkielmani sisältää mielestäni riittävästi Löytyn (2005) peräänkuuluttamaa monikollisuutta, jotta tutkielma ei esimerkiksi uusintaisi mahdollisesti jo olemassa olevia kahtiajakoja tai tekisi uusia sellaisia. Tai ainakin, niin toivon.

Lähteet

Aarninsalo, P. 2006. Akupunktiota ei kannata lopettaa. Tiimi 2/2006, 21.

Ahonen, J. 2005. Päihdehuoltoa rakentamassa. A -klinikkasäätiö 1955 – 2005.

A -klinikkasäätiön raporttisarja nro 51. Jyväskylä: Gummerus.

A -klinikkasäätiö. 2007. A -klinikkatoiminnan yleisiä periaatteita. Tulostettu

5.12.2007 <http://www.a->

[klinikka.fi/hoitopalvelut/a_klinikkatoiminta/periaatteet.html](http://www.a-klinikka.fi/hoitopalvelut/a_klinikkatoiminta/periaatteet.html)

Barabási, A-L. 2002. Linkit. Verkostojen uusi teoria. Helsinki: Terra Cognita Oy.

Bothas, H. & Pajunen, S. (toim.) 2007. Toimintakertomus 2006. A -
klinikkasäätiö. Helsinki: Speedmaster Oy.

Buchanan, M. 2002. Nexus. Small Worlds and the Groundbreaking Science of
Networks. New York: W. W. Norton & Company Inc.

Eräsaari, R. 2002a. Avoimen asiantuntijuuden analytiikka. Teoksessa I.

Pirttilä & S. Eriksson (toim.) Asiantuntijoiden areenat. Jyväskylän

yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylä: Paino

Kopijyvä Oy, 21–38.

- Eräsaari, R. 2002b. Kuinka turvaton on riittävän turvallinen? Kunnallisan
kehittämissäätöön Polemia -sarjan julkaisuja nro 46. Vammala:
Vammalan Kirjapaino Oy.
- Eräsaari, R. 2006. Objektiivisuus, asiantuntijat ja instituutiot. Teoksessa
J. Parviainen (toim.) Kollektiivinen asiantuntijuus. Tampere:
Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print, 19–54.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä:
Gummerus Kirjapaino Oy.
- Heikkilä, L. 2001. Oivalluksista taikuuteen. Tiimi 3–2/2001, 22–23.
- Helne, T. 2002. Syrjäytymisen yhteiskunta. STAKES Tutkimuksia 123.
Saarijärvi: Gummerus.
- Isoherranen, K. 2005. Moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY.
- Jalava, U. & Virtanen, P. 1995. Moniammatillinen projektitoiminta. Avain
hyvinvointipalvelujen tulevaisuuteen. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Jasinskaja-Lahti, I. & Liebkind, K. 2005. Kansainvälistyykö Suomi? Venäjän-
ja vironkielisten maahanmuuttajien kokemuksia uudesta
kotimaastaan. Teoksessa M. Ahokas, S. Lähteenoja, L. Myyry & A-M.
Pirttilä-Backman (toim.) Arvot, moraali ja yhteiskunta.
Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen.
Tampere: Tammer-Paino, 363–384.

Juujärvi, S., Myyry, L. & Pessa, K. 2007. Eettinen herkkyys ammatillisessa toiminnassa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Mann, C. & Stewart, F. 2000, Internet Communication and Qualitative Research. A Handbook for Researching Online. London: Biddles Ltd.

Mattila-Aalto, M. 2007. Inklusiivinen asiantuntijavuorovaikutus päihdekuntoutuksessa. *Aikuiskasvatus* 27, 266–278.

Mönkkönen, K. 2002. Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Kuopion yliopiston julkaisuja E. *Yhteiskuntatieteet* 94. Kuopio: Kuopion yliopiston painatuskeskus.

Karila, K. & Nummenmaa, A. 2001. Matkalla moniammatillisuuteen. Kuvauskohteena päiväkotii. Juva: WS Bookwell Oy.

Koski, A. 2007. Työn eetoksena hyvä elämä tehostetun palveluasumisen yksikössä. Uutta moniammatillista työyhteisöä rakentamassa. Tampereen Yliopisto. Terveystieteen laitos. *Acta Universitatis Tamperensis*; 1251. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Kuula, A. 2001. Toimintatutkimus. Kenttätyötä ja muutospyrkimyksiä. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Launis, K. 1997. Moniammatillisuus ja rajojen ylitykset asiantuntijatyössä. Teoksessa J. Kirjonen, P. Remes & A. Eteläpelto (toim.) Muuttuva asiantuntijuus. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä: Yliopistopaino, 122–133.

Lehtonen, M. & Löytty, O. 2003. Miksi Erilaisuus? Teoksessa M. Lehtonen & O. Löytty (toim.) Erilaisuus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 7–17.

Löytty, O. 2005. Toiseuttamista ja tilakurittomuutta. Teoksessa O. Löytty (toim.) Rajanylityksiä. Tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen. Tampere: Tammer-Paino Oy, 7–24.

Pietroni P. 1994. Interprofessional Teamwork: Its History and Development in Hospitals, General Practice and Community Care (UK). Teoksessa A. Leather (toim.) Going Interprofessional: Working Together for Health and Welfare. London: Routledge, 77–89.

Puustinen, R. 2003. Sairaus kirjailijan silmin. Duodecim 119 (23), 2301–2304. Tulostettu 7.1.2008 <http://www.ebm-guidelines.com/terveysportti/dlehti2.koti>

Rantalaiho, K. 1994. Huomautuksia osaamisesta. Joensuun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan selosteita 50. Joensuu: Joensuun yliopiston monistuskeskus.

Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen. Sosiaalityön kiinnostavia näkökulmia.

Vaajakoski: Gummerus Oy.

Saaren-Seppälä, T. 2006. Kollektiivinen tietovaranto potilastyössä. Teoksessa

J. Parviainen (toim.) Kollektiivinen asiantuntijuus. Tampere:

Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print, 309–340.

Seikkula, J. & Arnkil, T. 2005. Dialoginen verkostotyö. Tampere:

Tammer-Paino Oy.

Stainton Rogers, W. & Stainton Rogers, R. 1999. That's all very well, but what

use is it? Teoksessa D. Nightingale & J. Cromby (eds.) Social

constructionist psychology. A critical analysis of theory and practice.

Buckingham: Open University Press, 190–203.

Suoranta, J. 2003. Kasvatus mediakulttuurissa. Mitä kasvattajien tulee tietää.

Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Toiviainen, H. & Hänninen, H. 2006. Lopuksi: rajoja ylittävän oppimisen

haaste. Teoksessa H. Toiviainen & H. Hänninen (toim.) Rajanylitykset

työssä. Yhteistoiminnan ja oppimisen uudet mahdollisuudet. Juva:

WS Bookwell Oy, 237–239.

Veivo, H. & Huttunen, T. 1999. Semiotiikka. Merkeistä mieleen ja kulttuuriin.

Helsinki: Oy Edita Ab.

Weckroth, K. 1991. X voi olla kuka tahansa. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Weckroth, K. 1992. Mustavalkoista sosiaalipsykologiaa. Jyväskylä:
Gummerus Kirjapaino Oy.

Weckroth, K. 1994. Minä ja se toinen. Hämeenlinna: Karisto.

Wikipedia. 2007. Eklektinen. Tulostettu 20.12.2007

<http://fi.wikipedia.org/wiki/Eklektinen>

Wrede, S. & Henriksson, L. 2004. Kahden kerroksen väkeä: kotihoidon
ammattillinen uusjako. Teoksessa S. Wrede & L. Henriksson (toim.)
Hyvinvointityön ammatit. Helsinki: Yliopistopaino, 210–234.

Øvretveit, J. 1995. Moniammatillisen yhteistyön opas. Sairaanhoidtajien
koulutussäätiön julkaisu. Helsinki: Hakapaino.

Liitteet

Liite 1: Moniammatillisuuden suhtautumisvaihtoehtoluokitus

Yksilön suhde rajoihin	Yksilön suhde minään	
Onko kulttuuristen rajojen rikkominen tai liike niiden yli tärkeää?	Miten yksilö haluaa ylläpitää omaa kulttuurista identiteettiään?	
	Voimakkaasti	Heikosti
Kyllä	<p>Sopeutumisasenne</p> <p>Sopeutumisasenteen omaava yksilö ymmärtää erilaiset kulttuurit ammatillisina voimavaroina.</p> <p>Hän tuntee kulttuurinsa vahvuudet ja heikkoudet.</p>	<p>Sulautumisasenne</p> <p>Sulautumisasenteen omaava yksilö ymmärtää yhtenäiskulttuurin ammatillisena voimavarana</p> <p>Ei tunne tai arvosta oman kulttuurinsa erityispiirteitä</p>
Ei	<p>Erottautumisasenne</p> <p>Erottautumisasenteen omaava yksilö ymmärtää oman kulttuurinsa ammatilliseksi voimavaraksi.</p> <p>Korostaa kulttuurinsa vahvuuksia.</p>	<p>Väliinpuotoamisasenne</p> <p>Väliinpuotoamisasenteen omaava yksilö etsii kulttuuriaan, mutta ei ole vielä liittynyt mihinkään kulttuuriin.</p> <p>Kulttuurin sijaan korostaa kulttuurien välisiä rajoja</p>

Liite 2: John W. Berryn (1990; 1997) kaksisuuntainen akkulturaatiomalli

Onko tärkeää pitää yllä kontakteja laajemman yhteiskunnan kanssa?	Onko tärkeää jatkaa oman kulttuurisen identiteetin ja ominaispiirteiden ylläpitämistä?	
	Kyllä	Ei
Kyllä	INTEGRAATIO	ASSIMILAATIO
Ei	SEPARAATIO	MARGINALISAATIO

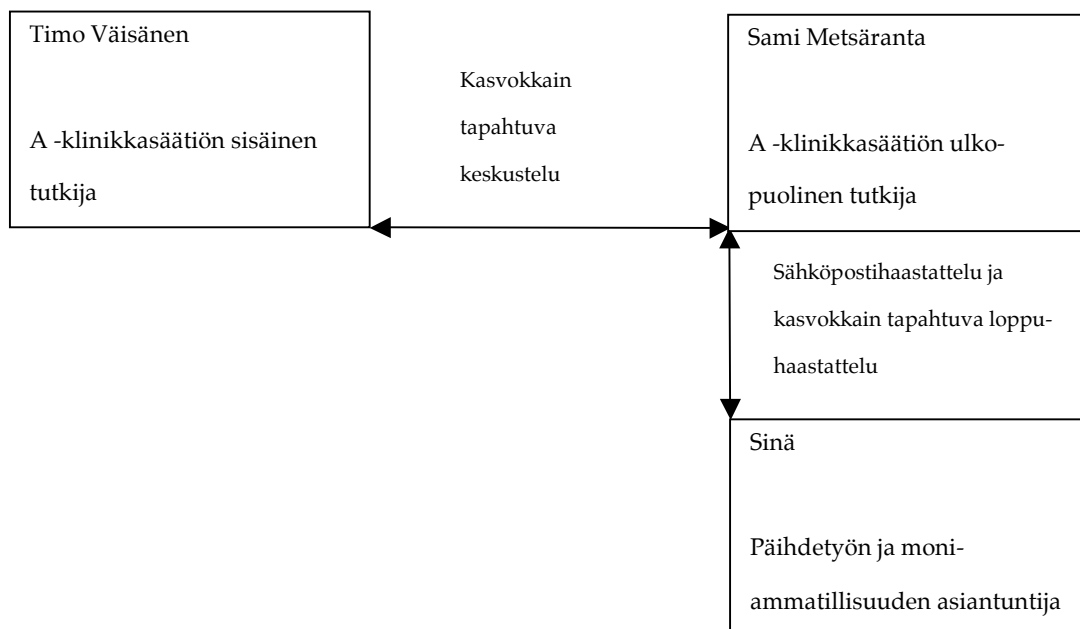
Liite 3: Sähköpostin avulla tehtävän tutkimuskeskustelun ohjeet ja säännöt

Hei "etunimi" "sukunimi"

Ja kiitos vielä kerran, että olet lähtenyt mukaan moniammatillisuus-tutkimukseemme. Tässä on sinulle kuvaus sähköpostihaastattelun tutkimusasetelmasta ja joitakin ohjeita ja sääntöjä sujuvan yhteistyön varmistamiseksi.

1. Tutkimusasetelma

Haastattelujen tutkimusasetelman tausta-ajatuksena on dialogi, joka tapahtuu monella tavalla ja tasolla. "Lintuperspektiivistä" tämän tutkimusdialogin osapuolina ovat sinä, minä (Sami Metsäranta) ja Timo Väisänen, joiden asettelua voidaan kuvata seuraavan kuvan avulla:

Käytännössä tämä edellä esitetty tutkimusdialogi tarkoittaa tutkijoiden osalta sitä, että sinulta saamamme vastauksen innoittamina käymme keskustelua, jonka sitten seikkaperäisesti kirjaamme ylös. Tämän keskustelumme pohjalta teemme sinulle jatkokysymyksen, jonka taustaksi liitämme lyhyen yhteenvedon käymästämme keskustelusta, jotta esimerkiksi kysymykseen vastaamisen lisäksi tai sijaan voit ottaa kantaa sen taustalla oleviin oletuksiin.

2. Ohjeita

- Lähetä haastatteluun liittyvä sähköposti vain osoitteeseen sami.metsaranta@phnet.fi

- Kun saat minulta sähköpostia, lähetä lyhyt erillinen kiittäusviesti saamastasi postista, jotta tiedän, että kysymyksemme on mennyt perille.
- Kun vastaat kysymykseemme, valitse ensin viimeisin viesti, jonka olet saanut minulta ja klikkaa sitten kohtaa "vastaa", tämän jälkeen ala kirjoittaa vastaustasi tai kommenttiasi erilliseen ikkunaan avautuvan viestimme viimeiseltä riviltä lähtien (tämän viimeisen rivin yläpuolella on viimeisin kysymyksemmekin).
- Jos sinulla on teknisiä ongelmia esimerkiksi sähköpostin kanssa, tai haluat lopettaa haastattelun, soita minun (Sami Metsäranta) puhelinnumeroon, joka on 040 -5964 459 (arkisin klo 8.00 - 22.00).
- Muissa tapauksissa (esimerkiksi, jos haluat meidän muuttavan tapaamme kysyä sinulta asioita) kirjoita kysymyksesi, huolesi, toivomuksesi tai arviointisi edellä mainitulla tavalla viimeisimmän sähköpostiviestimme viimeisimmän tutkimuskysymyksen perään.

3. Sääntöjä

Minulle ja Timolle tärkeitä sääntöjä, joita toivomme sinun noudattavan tämän haastattelun aikana ovat seuraavat:

- Haastatteluja ei päätetä sähköpostiviestillä, vaan puhelinsoitolla, jossa sovitaan sinun ja minun (Sami Metsäranta) tarpeiden mukaan loppuhaastattelun toteutukseen liittyvät asiat.
- Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen odotamme sinulta vastausta 5.2.2007 mennessä.
- Vastaa jatkokysymyksiin noin kahdessa viikossa.
- Lähetämme jatkokysymyksemme sinulle uudelleen muistutusviestinä, jos emme kuule sinusta mitään kahteen viikkoon (emme tahdo ahdistella sinua, mutta luultavasti tuossa vaiheessa olemme Timon kanssa jo huolissamme itsestämme, koska vastausten odottaminen on liian jännittävää touhua meille).

Näin lopuksi toivotan sinut tervetulleeksi mukaan tälle yhteiselle matkalle, jonka määränpäätä emme vielä tiedä, mutta jonka evästyksenä voisi olla seuraava ajatus:

"Kohtele ihmisyyttä sekä itsessäsi että toisissa ihmisissä aina suurena arvoituksena."

Terveisin

Sami Metsäranta, sami.metsaranta@phnet.fi, (040) 5964 459
Timo Väisänen

Liite 4: A -klinikkasäätiön A -klinikoille suunnatun tutkimuskyselyn
kyselylomake

KYSELYTUTKIMUS MONIAMMATILLISUUDESTA

I VASTAAJAN TAUSTATIEDOT

Ympyröi väittämistä sopiva vaihtoehto tai kirjoita vastaus annettuun tilaan.

1. Olen

1. Nainen

2. Mies

2. Olen syntynyt vuonna _____

3. Ammatillinen peruskoulutukseni on

1. Sosiaalityön tai vastaava tutkinto

1. Ylempi korkeakoulututkinto pääaineena sosiaalityö

2. Diakoni

3. Sosionomi
AMK

4. Muu tutkinto, mikä? _____

2. Sairaanhoidaja

1. Mahdollinen erikoisala psykiatrisen hoitotyö

2. Muu erikoisala, mikä? _____

3. Lääkäri

1. Mahdollinen erikoisala
päihdelääketiede

2. Mahdollinen erikoisala psykiatria

3. Muu erikoisala, mikä? _____

4. Muu, mikä? _____

4. A-klinikalla toiminimikkeeni on

1. Sosiaaliterapeutti

2. Sairaanhoitaja
 3. Lääkäri
 4. Johtaja (vastaava sosiaaliterapeutti, yksikköjohtaja, aluejohtaja)
 5. Muu, mikä?
-

II YKSILÖNÄ MONIAMMATILLISESSA TIIMISSÄ

Seuraavissa väittämissä tiimillä tarkoitetaan A-klinikan moniammatillista tiimiä, joka käsittelee asiakkaiden hoitoon liittyviä kysymyksiä. Tämän osion nimessä yksilöllä tarkoitetaan sinua tiimin jäsenenä. Ympyröi väittämistä vain yksi vaihtoehto.

	Olen täysin samaa mieltä	Olen jokseenkin samaa mieltä	En ole samaa mieltä enkä eri mieltä	Olen jokseenkin eri mieltä	Olen täysin eri mieltä
1. Koen, että tiimini muut jäsenet arvostavat minua.	1	2	3	4	5
2. Koen tiimini kokoukset voimavarana työssäni.	1	2	3	4	5
3. Minun on helppo lähestyä muita tiimini jäseniä.	1	2	3	4	5
4. Avun pyytäminen tiimini muilta jäseniltä on tärkeä taito työssäni.	1	2	3	4	5
5. Koen, että muut tiimini jäsenet luottavat minuun.	1	2	3	4	5
6. Uusien ammatillisten toimintatapojen etsiminen on tärkeä osa työtäni.	1	2	3	4	5
7. Koen, että ammatillisesta peruskoulutuksestani johtuen ymmärrän vain osan tiimini työn kokonaisuudesta.	1	2	3	4	5
8. Ihmettelen välillä omaa käytöstäni tiimini kokouksissa.	1	2	3	4	5

9. Osallistun mahdollisimman pian tiimini kokouksen alettua yhteiseen keskusteluun.	1	2	3	4	5
---	---	---	---	---	---

10. Pohdin ääneen tiimini kokouksissa työhöni liittyviä huolia.	1	2	3	4	5
---	---	---	---	---	---

III DIALOGI MONIAMMATILLISESSÄ TIIMISSÄ

Tämän osion nimessä dialogilla tarkoitetaan sekä vuorovaikutusmenetelmää että tapaa ymmärtää maailmaa. Ympyröi väittämistä vain yksi vaihtoehto.

	Olen täysin samaa mieltä	Olen jokseenkin samaa mieltä	En ole samaa mieltä enkä eri mieltä	Olen jokseenkin eri mieltä	Olen täysin eri mieltä
1. Tiimini jäsenet pyrkivät tekemään tiimikokouksista kiireettömiä ja levollisia tilanteita.	1	2	3	4	5
2. Yhteisen ymmärryksen löytämiseksi kokouksissa tiimini kokeilee erilaisia tapoja puhua ja kuunnella.	1	2	3	4	5
3. Tiimini kokoukset ovat parhaimmillaan silloin, kun kaikki jäsenet ovat paikalla.	1	2	3	4	5
4. Tiimini kokouksissa kiinnitän huomiota omaan tapaan puhua ja kuunnella.	1	2	3	4	5
5. Koen, että tiimini jäsenet vastaavat minulle asiallisesti, kun kysyn heiltä jotakin työhömmme liittyvää.	1	2	3	4	5
6. Tiimini kokouksissa teemme riittävästi tarkentavia kysymyksiä ellemmme ymmärrä toistemme puhetta.	1	2	3	4	5
7. Tiimissäni käyty keskustelu auttaa minua ymmärtämään asiakasta kokonaisuutena.	1	2	3	4	5

8. Koen, että tiimini jäsenet ymmärtävät kokouksissa toistensa puhetta. 1 2 3 4 5

9. Tiimini puhuu asioista vaihtelevasti sekä teorian että käytännön näkökulmasta. 1 2 3 4 5

10. Koen, että tiimissäni on hyvä keskustelukulttuuri. 1 2 3 4 5

IV MONIAMMATILLISEN TIIMIN TOIMINTA

Ympyröi väittämistä vain yksi vaihtoehto.

	Olen täysin samaa mieltä	Olen jokseenkin samaa mieltä	En ole samaa mieltä enkä eri mieltä	Olen jokseenkin eri mieltä	Olen täysin eri mieltä
1. Tiimini jäsenillä on riittävän selkeä käsitys siitä, miksi A-klinikalla asiakastyössä käytetään moniammatillista tiimiä.	1	2	3	4	5
2. Tiimini jäsenet tuovat riittävästi esille oman ammatillisen osaamisensa käsiteltäessä asiakkaiden asioita.	1	2	3	4	5
3. Tiimini jäsenet tuovat esille myös oman epävarmuutensa käsiteltäessä asiakkaiden asioita.	1	2	3	4	5
4. Tiimini jäsenet tuottavat riittävästi uusia ideoita käsiteltäessä asiakkaiden asioita.	1	2	3	4	5
5. Tiimissäni keskustellaan riittävästi uusista ideoista.	1	2	3	4	5
6. Tiimini pystyy tekemään päätöksiä myös ristiriitatilanteessa.	1	2	3	4	5
7. Tiimini tekemät päätökset toteutuvat käytännössä.	1	2	3	4	5
8. Tiimini muut jäsenet puuttuvat toimintaa-					

ni, mikäli se on vastoin yhteistä päätöstä.	1	2	3	4	5
9. Tiimini arvioi päätösten toteutumista.	1	2	3	4	5
10. Tarvittaessa tiimini muuttaa yhdessä tehtyjä päätöksiä.	1	2	3	4	5
11. Tiimissäni on hyvä työskentelyilmapiiri.	1	2	3	4	5

V MONIAMMATILLISEN TIIMIN JOHTAMINEN

Seuraavissa väittämässä johtajalla tarkoitetaan henkilöä, joka johtaa moniammatillisen tiimin asiakastyötä. Pienemmillä A-klinikoilla sitä tekee aluejohtaja, mutta suuremmissa A-klinikkatoimissa A-klinikan asiakastyötä johtaa useimmiten yksikköjohtaja tai vastaava sosiaaliterapeutti. Ympyröi väittämistä vain yksi vaihtoehto.

	Olen täysin samaa mieltä	Olen jokseenkin samaa mieltä	En ole samaa mieltä enkä eri mieltä	Olen jokseenkin eri mieltä	Olen täysin eri mieltä
1. Tiimini johtaja on järjestänyt tiimille riittävästi kokousaikaa.	1	2	3	4	5
2. Tiimini johtaja puolustaa ammatillista osaamistani.	1	2	3	4	5
3. Tiimini johtaja tukee ammatillista kasvuni.	1	2	3	4	5
4. Tiimini johtaja korostaa erilaisten mielipiteiden esittämisen tärkeyttä.	1	2	3	4	5
5. Tiimini johtaja pystyy erottamaan oman ammattitaustansa ja johtajan roolinsa toimiessaan tiimissä.	1	2	3	4	5
6. Tiimini johtaja tekee yhteenvetoja käydystä keskustelusta helpottaakseen tiimin päätöstentekoa.	1	2	3	4	5
7. Tiimini johtaja seuraa yhteisten päätösten toteutumista.	1	2	3	4	5

8. Tiimini arvioi yhteisten päätösten toteutumista johtajan aloitteesta.	1	2	3	4	5
9. Tiimini johtaja nostaa tarvittaessa "kissan pöydälle".	1	2	3	4	5
10. Tiimini johtaja myöntää omat virheensä.	1	2	3	4	5

VI AJATUKSIA MONIAMMATILLISUUDEN KEHITTÄMISESTÄ

KIITOS VAIVANNÄÖSTÄSI.